

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jasmina Bajrić

mentor: doc. dr. Vladimir Prebilič

VRSTE TERORIZMA IN NJEGOVI CILJI

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

ZAHVALA

Diplomsko delo sem opravljala pod mentorstvom asistenta dr. Vladimira Prebiliča, ki se mu iskreno zahvaljujem za vse koristne napotke in diskusije, ki so pripomogle, da bi ta izdelek dobil ustrezno obliko. Predvsem pa hvala mojim staršem in bratu ter vsem ostalim, ki so mi stali ob strani in verjeli vame.

KAZALO

1. Uvod.....	1-3
 2. Metodološko – hipotetični okvir	
2.1 Struktura naloge.....	4
2.2 Cilji preučevanja in hipoteze.....	4-5
2.3 Metodologija.....	5
 3. Opredelitev pojmov	
3.1 Teror.....	6
3.2 Terorizem.....	6-10
3.3 Kriminalni terorizem.....	10
3.4 Terorist.....	10-11
3.5 Teroristična organizacija.....	11
 4. Ovire pri podajanju enotne definicije.....	12-13
 5. Cilji terorizma.....	14-15
 6. Pregled terorizma	
6.1 <u>Pred pojavom besede terorizem</u>	16
6.1.1 Tiranocid.....	16-17
6.1.2 Sicari.....	17
6.1.3 Asasini.....	18
6.1.4 Cerkevno nasilje.....	19
6.2 <u>Terorizem v 18. in 19. stoletju</u>	
6.2.1 Terorizem jakobincev.....	20-21
6.2.2 Terorizem v 19. stoletju.....	21-23
6.2.2.1 Terorizem v caristični Rusiji.....	23-24
6.2.2.2 Anarhizem in terorizem.....	25-26

6.3 <u>Terorizem 20. stoletja</u> – moderni terorizem.....	27-29
6.3.1 <i>Ideološki terorizem</i>	29-30
6.3.1.1 Terorizem leve.....	31-33
a.) Rdeče brigade.....	33-35
b.) RAF.....	35-36
6.3.1.2 Terorizem desnice.....	36-38
a.) Ku-Klux Klan.....	38-39
b.) Krščanski rekonstruktivisti.....	40
6.3.2 <i>Državni terorizem</i>	41-42
6.3.2.1 Iran.....	42
6.3.2.2 Irak.....	43
6.3.2.3 Libija.....	43
6.3.2.4 Izrael.....	44
6.3.2.5 ZDA.....	44-45
6.3.3 <i>Separatistični(etnonacionalni)terorizem</i>	46
6.3.3.1 ETA.....	46-48
6.3.3.2 IRA.....	48-50
6.3.4 <i>Verski terorizem</i>	51-52
6.3.4.1 Judaizem in terorizem.....	52-54
6.3.4.2 Krščanstvo in terorizem.....	54-55
6.3.4.3 Islam in terorizem.....	55-60

7. Verske teroristične skupine

7.1 <u>Islamske teroristične skupine</u>	61-62
7.1.1 Hamas.....	62-63
7.1.2 Islamski džihad.....	63-64
7.1.3 Osvobodilni tigri Elama.....	65-66
7.1.4 Hezbollah.....	66-68
7.1.5 Al Kaida.....	68-70
7.2 <u>Aum Shinrikyo</u>	70-72

7.3 <u>Radikalne skupine v ZDA</u>	72
8. Zaključek	73-74

Literatura

KRATICE

IRA – Irska republikanska armada

ETA – Baskovska separatistična organizacija

RAF – Frakcija rdeče armade

PLO – Palestinska osvobodilna organizacija

LLTE – Osvobodilni tigri Tamila

HAMAS – Islamsko odporniško gibanje

KKK – Ku-Klux Klan

OZN – Organizacija združenih narodov

FBI – Zvezni preiskovalni urad

st. – stoletje

1. UVOD

Zavest o obstoju terorizma ni nikomur izmed nas nikakršna novost, zlasti pa ne tistim, ki spremljajo dogajanje v svetu, saj smo skoraj vsak dan soočeni z novicami o različnih terorističnih akcijah. Na vprašanje, kaj vsebuje pojem terorizma, bomo naleteli na odgovore, da so to lahko gverilske akcije v oboroženem boju, ugrabitve diplomatskih predstavnikov, umori političnih voditeljev... Sleherni posameznik bi podal drugačno definicijo dejanj, označenih za teroristična. Iz tega seveda sledi, da zaradi pestrih pojavnih oblik terorizma – po njegovem izvoru, metodah, ciljih, nosilcih in predvsem družbeno zgodovinskih razmerah, v katerih se odvija - dejansko ne moremo pričakovati neke splošno sprejete definicije terorizma. Čeprav se ob tej besedi uporablja ogromno zmot, nejasnosti in poenostavljanj pa je mogoče potegniti nekatere črte ločnice, ki razmejujejo terorizem od drugih oblik uporabe nasilja¹, tudi takega nasilja, kjer gre za uporabo oborožene sile. Pri tem moramo poudariti, da so družbeni pojavi, med katere uvrščamo tudi terorizem, dinamične kategorije, da se spreminja njihova dejanska vloga glede na zgodovinske okoliščine, v katerih nastopajo in da je njihovo opredeljevanje in vrednotenje vedno družbenozgodovinsko pogojeno.

Terorizem je mnogoplasten pojav, ki vsebuje objektivne in subjektivne dejavnike. Objektivne dejavnike predstavljajo predvsem družbeni odnosi in spopadi interesov, ki pripeljejo do uporabe tovrstne oblike "političnega" nasilja ter na drugi strani nepopolna pravna ureditev omenjenega družbenega pojava. Subjektivni dejavniki, ki onemogočajo nepristranski pristop k terorizmu, izhajajo iz politično motiviranega obnašanja držav na mednarodnem prizorišču, ki se pogosto pri doseganju svojih trenutnih in ozkih interesov izogibajo prevzetim mednarodnim obveznostim ali pa jih kršijo. V primeru, da posamezne teroristične dejavnosti izhajajo iz globalnih interesov ali konkretnih ciljev držav, so jih le-te pripravljene podpreti ter jim nudijo prikrito ali neposredno pomoč. S

¹ Nasilje je redkokdaj stvar naključja, ampak se upravičuje v imenu višjih, plemenitih ciljev. Tudi če upravičeno kategorično zavračamo to splošno prepričanje, se moramo strinjati, da je to eno od stališč. Boriti se moramo proti samemu stališču, proti razlogom; grožnje se ni mogoče znebiti, če likvidiramo nekaj posameznikov... Povedano drugače: grožnje in represija rojevajo nove teroriste (Pettiford & Harding 2005: 32).

tem, ko v terorizmu ne vidijo nevarnosti za celotno mednarodno skupnost, se posamezne države do terorizma vedejo v skladu s svojim vrednostnim sistemom (politika t.i. dvojnih meril)² in onemogočajo uspešen boj proti terorizmu³.

Ali so teroristi kriminalci, borci za družbene spremembe ali samomorilci? Doslej še nihče ni uspel postreči z ustreznim odgovorom, ki bi zadovoljil vse in bi ga bilo mogoče tudi v resnici uprabiti v vsakdanji praksi. Oseba, ki je za nekoga terorist, je za drugega borec za svobodo⁴; je kliše, ki ga zaznamuje pomanjkanje razumevanja, kaj terorizem pravzaprav je⁵. Beseda 'terorist' ima nujno negativen pomen in vsebuje obsojanje. Nasprotno pa ima 'borec za svobodo' pozitiven pomen in vključuje moralno odobravanje. Oboji pa uporabljajo nasilje zoper obstoječi družbeni red. Tudi v primeru, ko je namen opravičljiv (borci za svobodo, ki se upirajo sovražnemu vpadu ali okupaciji), je terorizem zoper neoborožene civiliste neopravičljiv in se ne more obravnavati zgolj kot politično dejanje. Terorizem se deklarira kot način boja za doseganje temeljnih človekovih pravic, ki so danes ena najvišjih vrednot. Pravico do upora ter s tem tudi legitimnost oboroženega boja se prizna samo v izrednih primerih množičnega in očitnega kršenja pravic ljudi: npr. v primeru rasizma in apartheida ter tuje dominacije (primer osvobodilnega gibanja v

² Dvojno merilo, ki je manj očitno in sporno pri soočanju s pojmovanjem terorizma, je nagnjenje, da upornike, ki posežejo po nasilju, označimo za teroriste, ne da bi se pred tem poglobili v to, kakšno nasilje je bilo uporabljeno, še zlasti, če ob tem nismo pripravljeni uporabiti besede terorizem, kadar gre za nasilna dejanja in politiko lastne države – in to celo tedaj, ko gre za identična dejanja. To kaže na dvojna merila v obliki, "državni proti nedržavnim subjektom"; gre za predpostavko, da je terorizem po definiciji nekaj, kar izvajajo uporniki in nikdar država

3 Države pod "teroriste" najbolj pogosto uvrščajo samo nedržavne akterje, kar je razumljivo in le stežka, če sploh pristajajo na nekaj takega kot je "državni terorizem" (Rizman 2004: 8).

4 Sovjetski intervencionisti so imeli islamske upornike v času njihove okupacije Afganistana za "teroriste", medtem ko so jih Američani, ki so jih vojaško in politično podpirali (z Osamo bin Ladnom vred), obravnavali kot "borce za svobodo"itd.

5 Pri razlikovanju med "teroristi" in "borci za svobodo" se je mogoče opreti na Johna Locka, očeta liberalnodemokratske misli, na kateri v bistvu temelji zahodna demokracija. Tako je imel Locke za "borce za svobodo" tiste, ki se borijo z nasilnimi sredstvi proti traniji v situaciji, ko se ne morejo opreti na pravna (politična) sredstva, medtem ko je imel za "teroriste" tiste, ki počnejo isto, vendar bi lahko uporabili obstoječe pravne (politične) instrumente (Rizman 2004: 9).

Palestini, ki mu je legitimen status pri uresničevanju pravice do samoopredelitve priznala OZN). Če izenačujemo dejanske borce za nacionalno, družbeno in razredno osvoboditev s teroristi, s tem diskvalificiramo antikolonialne in na splošno revolucionarne boje na svetovnem prizorišču. Ne moremo tudi mimo dejstev, da kljub pravni in moralni upravičenosti uporabe sile, obstajajo določena sredstva, kot je to primer v vseh oblikah spopada med ljudmi, ki jih je prepovedano uporabljati.

Večino terorističnih dejanj spremljajo določeni proklamirani cilji in programi določene organizacije. Pri tem se sredstva, ki jih uporabljajo teroristi za dosego ciljev, največkrat uvršča med teroristična. Terorizem se večstransko negativno odraža na mednarodnih odnosih, in sicer predvsem s širjenjem psihoze strahu in negotovosti, ki globalno ogroža splošno varnost. Povzročanje strahu je med drugim tudi cilj teroristov, kar pomeni, da je teroristično dejanje prvenstveno tudi sredstvo družbene komunikacije. Pomembno je poudariti, da so žrtve terorizma največkrat običajni prebivalci, ki niso v nobeni zvezi z proklamiranimi cilji terorističnega napada. Zaradi teh in drugih razlogov je terorizem moralno nesprejemljiv in tarča ostrih obsodb in ogorčenja v svetu. S političnega zornega kota kot tudi z vidika možnosti vplivanja na reševanje nekaterih notranjih ali zunanjih problemov ter seveda z vidika ožjega interesa subjektov, ki se poslužujejo terorizma – so rezultati negativni. Izkušnje kažejo, da je terorizem tudi pri doseganju trenutnih učinkov, predvsem pa dolgoročno gledano, pravzaprav škodljiv tudi za tiste, ki ga uporabljajo.

Teroristični cilji so v praksi zelo različni, vseeno pa jih lahko v osnovi razdelimo na politične in nepolitične, pri čemer slednje večinoma izvajajo kriminalci, psihično motene osebnosti ali verski fanatiki. Gre za primere, ko se zahteva odkupnina ali ko gre za atentate, kjer je uresničevanje nekih širših ciljev nepomembno. S političnimi cilji oz. politično motiviranimi namerami se želi doseči določene politične posledice v družbi kot npr. spremembo notranje in zunanje politike (atentat na egiptovskega predsednika Sadata 1981).

2. METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 STRUKTURA NALOGE

Prvo poglavje diplomske naloge predstavlja uvod, v katerem sem podala nekaj splošnih ugotovitev o terorizmu. Nato je predstavljen metodološko – hipotetični okvir, v katerem opredeljujem cilje preučevanja, uporabljene metode ter zastavljene hipoteze. V tretjem poglavju sem definirala in opredelila ključne pojme, na katerih temelji naloga. To so pojmi kot so terorizem, terorist, teror, teroristična organizacija in kriminalni terorizem.

Jedro naloge predstavlja pregled terorizma oz. njegova klasifikacija glede na tipe terorizma in teroristične skupine. Poudarek je na ciljnih terorističnih skupin, ki jih le-te poskušajo doseči. To poglavje se začne s tiranocidom, ki se prvič pojavi v 6. st. pr. n. š. v Atenah in je sporen za politično teorijo. Na eni strani so zagovorniki legitimnosti ali legalnosti umora vladarja, drugi pa zagovarjajo stališče, da se vladarja ne sme umoriti, saj je po rimskem pravu edini izvor zakona ali pa je po srednjeveški Cerkveni dogmi vladar dan od Boga. Umore vladarjev so koncem 19. st. opravičevali z nacionalnim vzrokom oz. z legitimnim bojem za osvoboditev izpod kolonialne oblasti. Po hladni vojni se pojavi nov val terorizma. Oblikujejo se ekstremistične skupine neofašistov in levičarjev. Njihovi cilji so bili različni, saj so imeli slednji revolucionarni namen vzpostavitve komunizma, prvim pa je bil cilj večanje represije in kratenje pravic in svoboščin v t.i. demokratičnih državah. Istočasno se pojavi mednarodni terorizem, ko palestinska teroristična dejanja prestopijo meje Palestine. Ne bi se strinjala s tezo, da je večina današnjega terorizma islamskega izvora, saj bi pri tem izključila številne bombne napade IRE in ETE ter dogodke v Oklahoma Cityju. Nalogo zaokrožim s potrditvijo svojih hipotez ter sklepom.

2.2 CILJI PREUČEVANJA in HIPOTEZE

Zaradi aktualnosti problema sem se odločila, da bom v diplomski nalogi poskušala osvetliti fenomen terorizma s posebnega zornega kota. Kot je razvidno iz samega naslova tega dela, se bom omejila predvsem na vidik ciljev, ki jih teroristi poskušajo doseči. Pri tem bom ovrednotila tudi cilje posameznih terorističnih organizacij in skupin, ki so že

dalj časa izpostavljene javnemu mnenju. V nalogi me predvsem zanima terorizem, ki ima z uporabo sistematičnega nasilja za svoj cilj vplivati na politično oblast. Politične komponente je možno opredeliti na načine, ki ne dajo vedno istega izida:

- ugotoviti subjektivne (dejanske ali objavljene) namene teroristov, da s svojim vedenjem povzročijo politične spremembe
- preučiti objektivne zmožnosti teroristov, da s terorističnimi dejanji sprožijo politične spremembe (učinek na oblast)
- spoznati realno povzročene učinke terorističnega delovanja.

Naloga je omejena na določeno časovno obdobje in osredotočena na sodobni čas oz. 20. stoletje.

Hipotezi

H 1: Teroristični cilji so v svojem bistvu vedno politični.

H 2: Edini način za doseganje ciljev vidijo teroristi v uporabi nasilja.

2.3 METODOLOGIJA

Zbiranje virov in relevantne literature je prva metoda zbiranja informacij, ki je služila oblikovanju postavljenih hipotez pri preučevanju terorizma. Za celovit vpogled v obravnavano problematiko sem v nalogi uprabila tako primarne (poročila, zapisniki, dokumenti) kot sekundarne vire. Slednja vključujejo predvsem dela, ki so bila dostopna v danem akademskem okolju, in sicer monografske publikacije in strokovne članke pomembnejših teoretikov, tako domačih kot tujih, ki se ukvarjajo s problematiko terorizma. Namen je bil opredeliti teoretična izhodišča za obravnavano temo, kot so terorizem, teroristične organizacije, cilji terorističnih skupin. Opirala sem se na empirična in teoretična spoznanja različnih ved, kot so obramboslovje, mednarodni odnosi in varnostne študije. V nadaljevanju sta bili konkretno uporabljeni dve metodi. To sta opisna oz. deskriptivna metoda ter zgodovinsko-primerjalna metoda, ki raziskuje tendence v zgodovinskem razvoju določenega pojava. Podana je časovna in prostorska porazdelitev, ovrednotene so podobnosti in različnosti ciljev terorizma.

3. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

3.1. TEROR

V SSKJ (1991: 71) je definicija terorja podana deskriptivno. Teror opisuje kot veliko nasilje, s katerim se želi doseči, da si ne bi kdo upal obnašati tako, kakor bi hotel oz. želel.

Neka druga definicija pa pravi, da je teror načrtna politika nasilja in zastraševanja obstoječe vlade, z namenom nadaljnjega ohranjanja prevlade in nadzora nad lastnim prebivalstvom (Cronin 2002: XI).

Teror označuje nesistematičnost, neorganiziranost in popolna nezmožnost njegovega nadzora. Gre za odsotnost kakršnega koli racionalnega delovanja. Jezikoslovno razlikovanje med terorjem in terorizmom definira terorizem kot uporabo terorja.

Pojem teror v najširšem pomenu označuje strahovlado (režimsko nasilje), v novejšem času pa povzročanje strahu z nasilno aktivnostjo s političnim ciljem. Bistvo terorja je v tem, da njegove žrtve niso samo tisti, ki so neposredno ubiti (mučeni), ampak tudi vsi drugi, ki vedoč za usmrtitve in podobna dejanja, živijo v nenehnem strahu.

3.2 TERORIZEM

V primeru, da poskušamo terorizem razumeti in razložiti, to ne pomeni, da ga opravičujemo. Če ne poskušamo ničesar razložiti, se ne bomo nikoli ničesar naučili.

(Howard Zinn v Pettiford & Harding 2005: 15).

Terorizem, pojem, ki izziva veliko nejasnosti in intelektualnih konfuzij, je star toliko kot sama zgodovina. Beseda "terorizem", sicer izpeljanka iz "terorja" (fr. terreur iz lat. strah, groza), izvira iz francoske revolucije v letih 1793-94, ko so jakobinci pod vodstvom Maximiliena Robespierrea pobili okoli 12.000 ljudi, ki so jih označili za "sovražnike ljudstva in svobode". Ker je takratna oblast nasilje množično uporabljala proti lastnemu ljudstvu, je francoska akademija leta 1798 pomen besede "terorizem" označila kot "sistem ali vladavino nasilja (terorja)" (Čuček 1981: 122). Ščesoma je bil ta izraz uporabljen za vsak režim ali politiko, podobno jakobinskemu, pridobil pa je tudi negativen prizvok, ki ga na začetku ni imel.

Čeprav je večina ljudi brez dvoma sposobna takoj prepoznati teroristična dejanja, pa imajo strokovnjaki težave z natančno definicijo terorizma. Treba je poudariti, da mednarodno sprejete definicije terorizma ni, čeprav so v preteklosti in še vedno potekajo dejavnosti, da bi se to uresničilo. V pravnem smislu je terorizem težko definirati, ker se ni mogoče izogniti subjektivnosti, ki izvira iz ideološke in politične pripadnosti, zato se večina zakonodaj demokratičnih držav elegantno izogiba uporabi tega termina.

Po definicijah ameriških zveznih agencij, vlade ne morejo izvršiti terorističnih dejanj oz. terorizirati lastnega naroda, ker je uporaba sile s strani vlade skoraj avtomatično zakonita (temelji na vladnih uredbah), prav zato so ameriški predstavniki pri OZN desetletja zanikali možnost obstoja "državnega terorizma"⁶. Seveda pa je to dojemanje sporno, saj je ne glede na to, kdo teroristično dejanje izvrši – država ali posameznik - to v osnovi še vedno terorizem. Spodaj navedene selektivne definicije terorizma, ki jih je izbral Whittaker (2002: 3), so si zelo podobne in poudarjajo bolj izvajalce terorističnih dejanj kot pa samo teroristično dejanje. Relevantno je predvsem, da poznamo družbene in politične okoliščine, v katerih delujejo teroristi, ter da opredelimo sociološke, zgodovinske, ekonomske, etnične in psihološke elemente, ki vplivajo na miselnost, obnašanje in dejanja teroristov.

a.) *"Nezakonita uporaba nasilja proti ljudem in premoženju namenjena ustrahovanju ali izsiljevanju neke oblasti, civilnega prebivalstva ali dela prebivalstva za doseg političnih ali socialnih ciljev"* (FBI).

b.) *"Nezakonita uporaba ali grožnja z uporabo nasilja, namenjenega prisiljevanju ali zastraševanju vlad ali družb, največkrat z namenom uresničevanja ciljev, ki so v bistvu politični, verski ali ideološki"* (Obrambno ministrstvo ZDA).

⁶ V dokumentih ameriške vlade je terorizem največkrat opisan kot nasilno dejanje uperjeno proti državi, v najnovejši neokonzervativni razlagi je "vojna proti terorizmu" podrejena teološkemu razumevanju "boja med dobrim in zlim", ki posledično prezre državni terorizem, ki ima v največ primerih za posledico proizvajanje "protidržavnih teroristov". Reduciranje terorizma na "zlo" ima na drugi strani za posledico, da odmisli njegovo politično razsežnost (in na ta način tudi rešitev) in da po hitrem političnem postopku "demonizira" cela ljudstva (Rizman 2004: 9).

c.) *"Premišljeno, politično motivirano nasilje, izvršeno proti nebojujočim tarčam, s strani subnacionalnih skupin ali tajnih agentov, ki ima ponavadi namen vplivati na občinstvo"* (Zunanje ministrstvo ZDA).

Whittaker je poleg zgoraj omenjenih definicij izpostavil še določene definicije, ki po njegovem prispevajo k boljšemu razumevanju obravnavane tematike, nekatere med njimi so prispevek znanih analitikov terorizma.

a.) *"Nelegitimna uporaba sile za doseganje političnih ciljev, s tem da cilja na nedolžne ljudi"* (Walter Laquer).

b.) *"Strategija nasilja za doseganje željenih ciljev z vnašanjem strahu med širšo javnostjo"* (Walter Reich).

c.) *"Raba sile ali grožnja z uporabo nasilja, oblikovana tako, da povzroči politično spremembo"* (Brian Jenkins).

d.) *"Nameren, sistematičen umor, pohabljanje in ustrahovanje nedolžnih z namenom doseči politične cilje.[...]Terorizem [...] je sam po sebi zlo, nujno je zlo in v celoti je zlo"* (Paul Johnson).

Prve tri definicije (definicija FBI, Obrambnega in Zunanjega ministrstva ZDA) izhajajo iz ameriških vladnih krogov, iz česar je razvidno, da se enotna definicija ni pojavila niti v institucionalnem okolju ene same države, v našem primeru ZDA. Sporno je tudi dejstvo, da Whittakerjev izbor definicij ne razlikuje med definicijami akademikov in politikov, pri čemer je problematična avtonomnost študij terorizma. Dva izmed najpomembnejših analitikov terorizma, Brian Jenkins in Bruce Hoffman, pravzaprav delata za zasebno raziskovalno ustanovo, RAND Corporation, ki je na pobudo ameriške vojske nastala po drugi svetovni vojni. Vsem definicijam so očitno skupne določene prvine, in sicer naklepno nasilje, nasilje nedržavnih subjektov, politično motivirano nasilje, delovanje ima načrten vpliv na javnost in je usmerjeno proti civilnim tarčam, medtem ko so jasne razlike v poudarkih (prisila in nezakonitost, neobjektivnost, zastraševalna strategija).

Sem mnenja, da je za mojo nalogo najpomembnejši pristop delo avtorja na območju bivše Jugoslavije, Vojina Dimitrijevića. Avtor s svojim celostnim pristopom prikaže terorizem

kot zapleten, mnogovrsten pojav, ki ga v popolnosti ni moč natančno opredeliti. Preučevalcem terorizma priporoča naj se "najprej osvobodijo vrednostnih obremenitev in fenomen sprva obravnavajo kot metodo, ki se uporablja za doseg različnih ciljev in v različnih okoliščinah, kot postopek, ki se ga vnaprej brez poznavanja teh ciljev in okoliščin ne more v popolnosti oceniti" (Dimitrijević 2000: 99). Dimitrijevićev pristop k definiranju temelji na konstitutivnih elementih, ki so sestavni del dejanj, za katere se domneva, da so teroristična. Na prvo mesto postavlja *politično naravo terorizma*. Terorizem razume v kontekstu boja za oblast in boja za ohranjanje oblasti. Naslednja predpostavka je, da je terorizem vezan na *uporabo fizičnega nasilja* ter v nadaljevanju ugotavlja, da teroristično nasilje po pravilu vsebuje tudi grožnjo z nadaljnjim nasiljem. To v osnovi pomeni, da je namen terorističnega nasilja ustrahovanje, teror in ne uničenje. Tretji element predpostavlja *ustvarjanje strahu pri nasprotniku*. Na četrto mesto avtor postavlja *vpliv na širšo okolico*. Javnost je pomembna, ker naj bi si tako teroristi ustvarili ustrezno okolje za vzgojo svojih idealov izven lokalnega območja. Zadni omenjeni element je *"nenormalnost terorizma"*. Terorizem označuje kot dejanja, ki so s pravnimi sredstvi prepovedana.

Različni teoretiki (neupravičeno) v svojih definicijah spregledajo določene elemente. Takšne definicije izpostavljajo npr. posledice terorističnih dejanj, elemente inozemskosti in organiziranosti terorističnih skupin, družbeno komunikacijo terorističnega dejanja ali celo vidijo terorizem kot kriminalno⁷ in ne politično dejanje. Po Fossatiju (2005: 9) bi obravnavanje terorizma kot kaznivega dejanje seveda impliciralo, da obstaja nekakšen prostor legalnosti, ki bi ga vsi priznavali in upoštevali in v katerem bi delovale nepristranske institucije, ki bi tovrstna dejanja sankcionirale izključno v okviru kazenskega prava.

⁷ Prvi poskus, da bi natančneje opredelili terorizem, je bil leta 1937, ko je takratno Društvo narodov oblikovalo predlog konvencije, ki pa nikoli ni bil sprejet. Po njem je terorizem *kriminalno dejanje, usmerjeno proti določeni državi, katerega namen ali narava je taka, da izzove strah določenih oseb, skupin oseb ali javnosti*.

Vse omenjene definicije poudarjajo politično ozadje, kar je črta ločnica med terorizmom in klasičnim kriminalnim dejanjem. Terorizem je v najširše sprejetem smislu v osnovi in sam po sebi politični fenomen, pri čemer je v središču predvsem vprašanje moči: kako moč pridobiti ter jo uporabiti za doseganje političnih sprememb. Tako se teroristi bojujejo za politično prevlado v določeni državi, za spremembo politike države do njih, za uveljavitev svojih interesov v določeni državi (npr. večja samostojnost regije) ipd. S terorističnimi napadi želijo oslabiti sedanjo vlado in jo prisiliti v drugačno delovanje oz., da bi sprejemala politične odločitve, ki bi bolj ustrezale določeni teroristični organizaciji. Terorizem je torej nasilje ali grožnja z nasiljem, namenjena doseganju političnih ciljev, ni pa vsaka oblika nasilja tudi terorizem. Kot dokaz lahko štejemo že to, da smo priča preprostemu dejstvu, da je nasilje sestavni del celotnega človeškega obstoja in da posledično država ni nikoli realizirala svojih ciljev ne da bi uporabila nasilje.

3.3 KRIMINALNI TERORIZEM

Kriminal uporablja enake metode nasilja kot terorizem, vendar je motiv popolnoma drugačen. Od terorizma se loči po tem, da nima političnega programa. Za razliko od terorizma, ki se bori za skupno dobro, kriminal uporablja nasilje za doseganje osebnih, zasebnih ali skupinskih materialnih koristi. Kriminalni terorizem motivira torej želja po profitu. Tovrstne organizacije pridobivajo denar s kriminalno dejavnostjo ter ga uporabljajo za osebno napredovanje. Vendar se tudi kriminalci lahko poslužujejo terorističnih, nasilnih metod delovanja in političnega delovanja (primer so narko karteli v Južni Ameriki). Za razliko od teroristov ne prevzemajo odgovornosti za svoja dejanja.

3.4 TERORIST

Ta pojem je eden izmed najbolj zlorabljenih terminov, saj številne države s tem izrazom označujejo širok spekter svojih notranjih in zunanjih nasprotnikov. Terorist je izvajalec političnega nasilja oz. oseba, ki izvaja teroristična dejanja. V nasilju vidijo teroristi upravičeno uporabo sile proti nasprotniku, saj z nasiljem poskušajo pritegniti pozornost. Za cilje svojih napadov si zato izbirajo nasprotnikovo družbo ali nedolžne civiliste. Tovrstno delovanje dojemajo kot legitimno in sami sebe nikoli ne vidijo kot teroriste.

Prav tako lahko velikokrat v medijih zasledimo poročanje, da je terorist ene države borec za svobodo druge države (čečenski uporniki, pripadniki OVK na Kosovu).

3.5 TERORISTIČNA ORGANIZACIJA

Ne obstaja splošno sprejeta definicija teroristične organizacije. Teroristična organizacija pomeni tisto organizacijo, v kateri njeni člani želijo doseči cilje s terorističnim delovanjem. Večina avtorjev opredeljuje ali gre za teroristično organizacijo ali ne, glede na metode in sredstva, ki jih organizacija uporablja pri svojem delovanju.

4. OVIRE PRI PODAJANJU ENOTNE DEFINICIJE TERORIZMA

Do danes ni bila sprejeta univerzalna definicija terorizma. Vzrok za to se najbrž skriva v nenehnem spreminjanju vsebine in temeljnih sestavin pojava ter v dejstvu, da gre tako s političnega kot pravnega vidika za zelo občutljivo temo. Tudi čedalje pogostejše prakticiranje terorističnih dejanj kot sredstev za doseg določenih ciljev nam ne pomaga veliko pri zaokrožitvi obsega tega pojma, temveč še dodatno povečuje zmešnjavo na tem področju.

Pomemben ameriški teoretik Walter Laqueur omenja nekaj razlogov, zakaj še dandanes nimamo splošno sprejete definicije terorizma, pri čemer je potrebno poudariti, da ima terorizem "danes povsod slabo, negativno konotacijo". Ovira pri definiranju terorizma je tudi njegov razvoj, pri čemer je terorizem "zelo star pojav ter je svoj značaj spremenil skozi čas in v odvisnosti od države do države". Moderne definicije terorizma zato ne morejo celostno zaobjeti terorizma v 19 .st., podobno kot današnje opredelitve demokracije izključujejo demokracijo antičnih Aten (Laqueur 2003: 232). V nadaljevanju zato Laqueur tudi zavrne možnost časovno univerzalne opredelitve terorizma. "Veliko škode je bilo povzročeno tudi s poskusi, da bi terorizem opredelili v luči aktualnih dogodkov ali dogodkov v zgolj eni državi". Tako je sodobni terorizem večinoma islamističen, pred tridesetimi leti pa je bil skrajno levičarski (Laqueur 2003: 235).

Elagab (Purg 1997: 28) opozarja, da so razlogi, zakaj ni moč izdelati objektivne in univerzalno sprejemljive definicije, predvsem naslednji:

1. terorizem obsega različne pojavne oblike – pogosto se enači s politično subverzijo, občasno ga uporabljajo vlade, poleg tega pa je tudi instrument sindikalnega boja;
2. kriterij za definiranje pojma terorizem je na splošno subjektiven in pogosto temelji na političnih usmeritvah;
3. obsega širok razpon motivov, ki so odvisni od politične ideologije

Večina razprav in avtorjev s tega področja je fenomen terorizma poskušala pojasnjevati s pomočjo politoloških, socioloških, pravnih, psiholoških in drugih znanstvenih ved in

disciplin. Za ustrezno razumevanje fenomenov terorizma je nujno potrebno poznati in pravilno vrednotiti vzroke za njihov nastanek. Ti pa so lahko motivirani s političnimi, etničnimi, nacionalnimi, gospodarskimi, verskimi, vojaškimi in drugimi razlogi, lahko pa so motiv individualni ali kolektivni prestižni interesi ali pridobivanje določene prednosti pred nasprotnikom ali sovražnikom. Številna nerešena objektivna protislovja sodobnega sveta so nedvomno okoliščine, ki koristijo naročnikom in izvajalcem terorističnih dejanj. Na osnovi razumevanja vzrokov je mogoče ugotoviti tudi cilje. Ti pa so v razponu od doseganja enkratnega, lahko tudi individualnega učinka, do trajnega in globalnega delovanja z namenom ekonomske, politične in drugačne slabitve posamezne države ali celo svetovne skupnosti (Anžič 2002: 458).

5. CILJI TERORIZMA

V zgodovinskih znanstvenih razpravah o terorizmu so bile pogosto prisotne trditve, da se z organiziranim bojem določenih sil za politične cilje le-ti ne morejo doseči na tak način oz., da skozi zgodovino ne poznamo primera, ko bi neka teroristična organizacija ali skupina "samostojno uspela prevzeti oblast" v določeni državi in s tem "zrušila demokratično družbo" ipd. Ko se pri analizi končnih rezultatov teroristične dejavnosti vzame v obzir samo določena teroristična skupina ali organizacija in cilji, ki jih javno razglašajo, bi te trditve dejansko držale. V primeru, da realne dejavnosti posamičnih terorističnih organizacij ali skupin povežemo z ideološkimi in političnimi cilji v širšem smislu, o rezultatih sodobnega terorizma ne moremo govoriti zgolj s pozicije neuspeha. O ciljih tistih terorističnih organizacij, za čigar akcije se lahko trdi, da imajo po svojih objektivnih učinkih vse značilnosti nekonvencionalnega delovanja, praviloma ne moremo soditi po javnih izjavah, objavljenih programskih načelih, sprejemanju odgovornosti za določeno teroristično dejanje teroristične skupine ali organizacije itd. (Vilić v Gračanin 1989: 61).

Vsaka od terorističnih organizacij in skupin⁸ je ob vsaki priložnosti zelo pompozno reklamirala politične cilje svojega terorističnega delovanja. V nekaterih primerih je postalo jasno takoj, v drugih z zamudo, da prvotno deklarirani cilji tudi sami predstavljajo sredstvo za dokončno doseganje pravih, končnih ciljev, ki niso nikoli javno naznanjeni, prav tako kot niso sile, ki oblikujejo te cilje nikoli in dokončno identificirane. Kot primer lahko navedemo smisel in cilje večletnih ugrabitev nedolžnih prebivalcev večjega števila zahodnoevropskih držav in ZDA s strani različnih terorističnih organizacij in skupin islamskih fundamentalistov v Libanonu, ki ga razkriva znana afera "Irangate". V praksi se je namreč pokazalo, da v prvem planu njihovih ugrabitvenih dejavnosti ni bil "boj proti cionizmu", "ameriškem imperializmu" ipd., temveč oblikovanje pogojev za pogajanja o izmenjavi talcev za orožje. (Vilić v Gračanin 1989: 62)

⁸ Različne teroristične skupine hočejo doseči različne cilje. Skupnega imenovalca zahtev nimajo, nekaterih pa sploh ni mogoče v potankosti razbrati iz gostobesednih "političnih programov" (Čuček 1981: 148).

Ejub Kučuk, bošnjaški avtor, ki se ukvarja s terorizmom, navaja nekatere pomembnejše cilje, ki jih poskušajo doseči teroristične skupine. Po njegovem mnenju je:

- **prioritetni cilj teroristične organizacije predstavitev političnega programa domači in svetovni javnosti.**

Ostali cilji so še:

- povzročiti nezaupanje množic v politične ustanove obstoječe družbe
- dezorganizirati sile nasprotnika z ustvarjanjem nereda v njegovih vrstah
- povzročiti zaostritev represije s strani državnih organov, degradacijo demokratičnih ustanov in okrepitev izvršnih organov države v razmerju do vse družbe v pričakovanju, da se bo povečal odpor množic zoper represivni režim
- pridobiti simpatije posameznih socialnih slojev
- dvig morale znotraj teroristične organizacije in pri delu prebivalstva, ki simpatizira s teroristi
- očrniti ugled države v mednarodni javnosti, skalitev meddržavnih odnosov...

(Mate 1989: 9)

Cilji teroristov ležijo v razponu od doseganja enkratnega, individualnega učinka do globalnega delovanja z namenom ekonomske, politične in drugačne slabitve posamezne države ali celotne skupnosti. Med *kratkoročne ali taktične cilje* uvrščamo predvsem izpustitev zaprtih tovarišev, maščevanje, ustvarjanje strahu in zmede, ki so lahko doseženi le z eno samo nasilno akcijo. Spreminjanje sistema v državi ali želja po osamosvojitvi so *dolgoročni ali strateški cilji*, ki so bolj ambicioznega značaja in se jih ne da doseči le z enim nasilnim dejanjem. Poznamo še *univerzalne cilje*, kot so pozornost, prepoznavnost in legitimnost. Določena skupina bo ne glede na to ali bo dosegla svoje taktične ali strateške cilje pritegnila pozornost ciljnega občinstva, razširila strah in tesnobo med prebivalstvom ter jasno pokazala na nezmožnost ciljne vlade, da zaščiti svoje državljane⁹ (Nacos 1994: 7).

⁹ V primeru, da so razlogi za uporabo nasilja razločno artikulirani, lahko terorizem postavi vprašanje političnih sprememb na dnevni red. S tem, ko privleče pozornost, povzroči, da so zahteve do odpora stalno prisotne v glavah javnosti, sama vlada pa lahko zavrne, ne more pa ignorirati zahteve opozicije. Terorizem lahko ustvari ugodne pogoje za revolucijo oz. aktiven množičen upor, s tem, ko spodkoplje avtoriteto vlade

6. PREGLED TERORIZMA

6.1 PRED POJAVOM BESEDE TERORIZEM

Uporaba terorja kot orožja niso iznašli francoski revolucionarji s konca 18. stoletja. Že veliko prej so namreč osvajalske vojske širile pred seboj svoj uničevalski sloves, ki naj bi sovražnike že vnaprej prepričal, naj se vdajo. Izmed razvpitih primerov velja omeniti Džingiskanove Mongole, katerih bojne taktike so vključevale tudi množične pokole, da so strli sovražnikov odpor, mu zamajali podporo med ljudstvom in ga prisili v beg (Fossati 2005: 15).

6.1.1 TIRANOCID

Sledove terorja in nasilja lahko najdemo že v času starih Grkov in Rimljanov. Antična politična misel, ki je v politiki videla tudi vladavino človeka nad človekom, je istočasno poudarjala možnost uzurpacije in zlorabe politične oblasti s strani posameznikov. Na drugi strani Aristotel zastopa mnenje, da je politika odnos med enakimi za zadovoljevanje skupnih interesov. Hkrati izpostavlja dejstvo, da ne obstaja politika, če ne obstaja tudi boj različnih skupin, ki se nanaša na voljo (oblast) enega. Prav zato Aristotel opravičuje tiranocid oz. umor monarha, ki ne vlada v imenu skupnosti, temveč sledi le svojim lastnim interesom (Pašanski 1987: 42).

V zgodovini politične misli je marsikdo trdil, da ni le dovoljeno, ampak celo častno in hvalevredno ubiti nosilca samovoljne in nasilne oblasti, tj. tirana. Tako meni že Cicero, ki navaja, da ne moremo imenovati morilca tistega, ki ubije samodržca. V tej misli išče navdih tudi Tomaž Akvinski, ki sicer predpisuje pokornost tudi nepravičnim vladarjem, vendar po drugi strani ugotavlja, da "hvalijo in nagrajujejo tiste, ki umorijo tirana, zato da bi osvobodili domovino." (Fossati 2005: 18)

in demoralizira vodstveni kader (sodišče, policija, vojaštvo). Z razširjanjem negotovosti lahko organizacija izvaja pritisk na vlado, da ta privoli oz. zrahlja svojo prisilno kontrolo. Ko bo prekinjeno zakonito vladanje, se bodo ljudje svobodno priključili opoziciji in s tem javno ponižali vlado (Crenshaw v Reich 1990: 19).

V srednjem veku¹⁰ so mnogi krščanski pisci trdili, da ubijalec tirana izponjuje božjo voljo, čeprav argumentacija v prid teoriji o tiranocidu ni izključno religiozna in etična. Za razliko od rimskih pravnih strokovnjakov, ki so šteli vladarja za edini izvor zakona, je srednjeveška politična misel videla v zakonu zapis že prej obstoječih in za vse ljudi obvezujočih norm. Vladar mora torej izvajati zakon, ki ne izhaja iz njega in se mu mora tudi sam pokoravati. Kjer pride do nespoštovanja zakona, ne moremo več govoriti o legitimni suverenosti, ampak o tiraniji.¹¹

6.1.2 SICARI

Eno prvih znanih terorističnih gibanj predstavljajo Sicari, ekstremistična frakcija judovske ločine Zealotov, ki se je borila zoper rimsko nadvlado v Palestini med letoma 66 in 73 n.št. Zgodovinar Jožef Flavij poroča, da so v Jeruzalemu Sicari izvajali atentate na rimske veljake in kolaboranstva osumljene judovske oblastnike, katerim so se na praznične dneve približali med množico in jih zabodli s kratkim mečem (sica). Verjetno so bili Sicari le ena od mnogih skupin, ki so se bojevale tako med sabo kot proti rimskim oblastem, a so se v izročilu Zealoti uveljavili kot tisti, ki so se v imenu Izraela najbolj zagrizeno bojevali proti zavojevalcem. Pripisovali so jim tudi sabotaže, pri katerih se domoljubni namen prepleta z ekonomskimi in socialnimi vzgibi (zažgejo ne le palači Agripe iz Herodotovega rodu in visokega svečenika Ananija, ampak uničijo tudi javne arhive, v katerih so spravljena upniška potrdila posojevalcev denarja). (Fossati 2005: 16)

¹⁰ V srednjem veku je bilo individualno dejanje proti tiranu v primeru uzurpacije in zlorabe oblasti opravičljivo. V tem obdobju je pod vplivom krščanske miselnosti kot antiteza neomejeni oblasti monarha natajalo tudi učenje o pravici do upora, ki jo imajo določeni državni organi kot tudi posamezniki. Izraz srednjeveškega principa je bil torej, da lahko zoper silo, ki ni uporabljena v skladu z zakonom, uporabimo silo.

¹¹ Podobnega prepričanja je tudi John Locke, ki pravi: "...kjer se konča zakon, se začne tiranija, če se zakon krši na škodo drugih; in kdor v izvajanju oblasti prekorači pooblastilo, ki mu jih daje zakon, [...] s tem avtomatično preneha biti sodnik in deluje brez pristojnosti, zato se mu smemo upreti kot vsakomur, ki s silo tepta pravice drugih" (Fossati 2005: 20).

6.1.3 ASASINI

V 11.st. se pojavijo Assassini tj. manjša politično-verska sekta (fedajini), ki so bili pripadniki islamske ločine izmailcev. Terorizem so uporabljali kot svoje glavno orožje. Infiltrirali so se v vrste nasprotnikov in hladnokrvno izvedli atentat, ki je imel zanje kulturni značaj: uboj je bil sveto dejanje, pot v raj in večna odrešitev, namenjena redkim izbrancem. Atentate so izvajali na visoke politične osebnosti, od katerih so se čutili ogrožene, v prvi vrsti na predstavnike sunitskega versko-političnega sistema. Poleg brezpogojnega verovanja izvajalca (terorističnega) dejanja, da mu bo tovrstni akt odprl vrata v raj, naj bi ubijalsko evforijo ustvarjal tudi hašiš, po katerem je nastala arabska beseda hašašin, ki je preko križarjev prišla v francoski in angleški jezik, kjer z besedi *assassin* in *assassination* še danes označujemo političnega ubijalca in politični uboj (atentat) (Dimitrijević 1982: 25).

Bernard Lewis meni, da je legenda o ekstatičnih obredih z indijsko konopljo "zagotovo neresnična", v nečem pa priznava Assassinom nesporno prvenstvo: Assassini nimajo predhodnikov, in to je v načrtni, sistematični in vztrajni uporabi terorja kot političnega orožja. [...] Dotlej so bili politični umori, naj so bili še tako dramatični, delo posameznikov ali kvečjemu majhnih zarotniških celic, omejeni so bili tako po ciljih kot po rezultatih. Z gledišča morilskih ali zarotniških sposobnosti imajo Assassini kup predhodnikov: pri definiciji umora kot umetnostne forme, obreda ali dolžnosti so jih prav tako prehiteli drugi. A nedvomno jih smemo šteti za prve teroriste (Fossati 2005: 18).

Gledano z zgodovinske perspektive je bilo teroristično delovanje Assassinov brezuspešen poskus relativno majhne verske sekte, da bi zaščitila svojo versko avtonomijo (in način življenja) pred Seldžuki.

Tako Sicari kot Asasini so v razponu nasilnih dejanj največkrat izbrali atentate, na katere lahko gledamo z dveh zornih kotov. V primeru, da gre izključno za uboj brez težnje po zamenjavi politične oblasti ali sistema, dejanja ne moremo pojmovati s terminom terorizem. Na drugi strani pa se je z ubojem predstavnika oblasti skoraj vedno poskušalo doseči spremembe v politiki. Po Dimitrijeviću (2000: 24) je takih atentatov v zgodovini ogromno; v kontekst terorizma pa sodijo predvsem tisti, za katerimi je stala neka organizacija in je bil atentat sestavni del neke politične strategije.

5.1.4 CERKVENO NASILJE

Kot svojevrsten primer (upo)rabe nasilja oz. institucionalnega cerkvenega nasilja lahko razumemo tudi Sveto inkvizicijo v 13. st., saj je bil namen inkvizitorjev s preverjenimi metodami (mučenje, sežiganje na grmadi, splošno preganjanje) prisiliti prebivalstvo k podreditvi krščanstvu in na temeljih obvladovanja s strahom vsiliti ljudem, da verujejo kot jim je zapovedano. Z nasiljem se je poskušalo podvreči ljudi k pripadnosti oz. podrejenosti enemu papežu, krščanski Cerkvi, ki naj bi bila edina legitimna predstavnica Boga na zemlji.

6.2 TERORIZEM V 18. IN 19. STOLETJU

6.2.1 TERORIZEM JAKOBINCEV

Po razglasitvi francoske republike leta 1792 je zakonodajno telo revolucionarjev predalo svojo oblast v roke Komiteja za javno varnost. Zaradi odločujoče vloge ljudskih množic je konvent prihajal vse bolj pod vpliv radikalnih jakobincev, ki so zahtevali centralizacijo oblasti v Franciji. Ko so ti nastopili kot vladajoča frakcija in v Komiteju pridobili večino, so menili, da je pridobitve revolucije potrebno obvarovati pred sovražniki oz. kontrarevolucijo, ki naj bi jo predstavljali žirondisti. Ker so republiko ogrožali notranji in zunanji sovražniki, so bili jakobinci prisiljeni uporabiti nasilje. Ob podpori nezadovoljnih pariških množic so tako iz konventa odstranili vodilne žirondiste ter jih postavili pred revolucionarno sodišče. Zmagi nad žirondisti je sledila diktatura jakobincev.¹² Temelj strahovlade je bil "zakon zoper sumljive osebe", na osnovi katerega so lahko kogar koli postavili pred sodišče in ga obsodili kar brez dokazov. Tako je pod giljotino lastnega terorja padel tudi Robespierre in njegovi ožji sodelavci, ki so bili obtoženi vzpostavljanja diktature.

Jakobinci so torej uporabljali teror kot obliko vladavine, s čimer so si poskušali zagotoviti podreitev prebivalstva zahtevam vlade. Teror so do padca jakobincev razumeli v pozitivnem smislu in njegov namen ni bil le nasilje nad nasprotniki, temveč širjenje strahu, s katerim bi jih onesposobili. V obdobju francoske revolucije je bilo sprva nasilje posamično, kasneje pa je postalo sistematično in je imelo jasen namen: vcepiti strah in obglaviti nasprotnike revolucije, ki pa niso ostajali dolžni in so s strahotnimi povračili prispevali v besednjak tudi nov pojem - "beli teror". S tem izrazom označujemo nasilje, ki so ga izvajali pristaši kraljevske hiše Burbonov po padcu jakobincev v obdobju

¹² Robespierre: "Pravijo, da se k terorizmu zatekajo tiranske vlade. Ali je potem tudi naša vlada tiranska? Da, tako kot je meč, ki se sveti v roki borca za svobodo, enak tistemu, s katerim so oboroženi privrženci tiranije. Revolucionarna vlada pomeni nasilje svobode nad tiranijo" (Robespierre v Pettiford & Harding 2005: 39).

restavracije od 1815. do 1817. leta (Čuček 1981: 17). Beli teror je sredstvo boja vladajočih sil zoper napredne in progresivne družbene sile.

Primer krvave francoske revolucije kaže na to, da je bil teror posledica jasno zastavljene taktike revolucionarjev. Terorizem je povezan z zlorabo uradnega položaja ter oblasti, ne toliko s poskusom, da jo zrušimo. Žrtve tega terorja so takrat jemali kot upravičen davek revolucije, z današnje perspektive pa jih lahko vidimo tudi kot nedolžne žrtve. A bile so legitimna tarča tistih, ki so se zavzemali za spremembe. Treba je poudariti, da strahovlada, s katero je Odbor za občo blaginjo vladal Franciji v letih 1793 in 1794, ni imela namena odstraniti vseh nasprotnikov, ampak s širjenjem strahu v njihovih vrstah samo streti njihov odpor. Z neposrednim nasiljem nad izbranimi tarčami so teror uporabljali kot nekakšno orožje širšega dometa, kot taktiko, sredstvo in metodo političnega boja.

Skoraj vsi se strinjajo, da terorizem v današnjem pomenu besede izvira s konca 18. st., ko je odseval določena družbena, gospodarska in politična gibanja, nato pa je beseda prešla v vsakdanjo rabo. V času revolucionarnih bitk in pojava novih gospodarskih sil se je začelo razpravljati o (človekovih) pravicah, nasilje pa je bilo treba poimenovati. Čeprav so bili nasilje in krivice že pred tem nekaj običajnega (zlasti v monarhičnih in hierarhičnih družbah), je bila sedaj potrebna nova beseda za posebno obliko krutega nasilja. Spomniti se moramo, da je denimo mučenje pred tem veljalo za sprejemljivo, civilizirano prakso, ter da sta bila nasilje in represija v mnogih družbah nekaj povsem običajnega (Pettiford & Harding 2005: 38).

6.2.2 TERORIZEM V 19. STOLETJU

V 18. stoletju smo najprej dobili terorizem na besedni ravni, pozneje pa še v "otipljivejši" obliki, čeprav danes še vedno ni takšen, kot si ga morda predstavljamo. Konec 19. st. se v Evropi pojavi nova oblika terorizma – terorizem na podlagi individualnih nasilnih dejanj, ki imajo za cilj ogrožanje določene oblasti in ureditve. Pri Camillu Pisacanu v Italiji se je

rodila ideja "propagande z dejanji", ki je v 19. st. nato postala pomembna v številnih državah in iz katere se je rodila miselnost, da lahko posameznik z nesebičnim pogumom in nasiljem prispeva k velikim spremembam. Revolucionarni voditelji so načrtovali svarilne akcije proti ključnim figuram državnega in policijskega aparata, s katerimi bi množicam pokazali, kako zelo je ta aparat ranljiv, in jim dali vzor revolucionarnega junaštva.

Terorizem je dobil nove teoretične osnove sredi 19. st., ko je Nemec Karl Heizen prvi postavil zaokroženo doktrino modernega terorizma z objavo razprave *Uboj*, katere poglavitna teza je bila, da je "uboj glavno gibalno zgodovinskega napredka", saj vodi "pot do humanosti preko zenita barbarstva." Menil je, da so umori načelno prepovedani, da pa to ne velja za politiko, zato je v tem smislu na prvem mestu uboj tirana. Umor je torej po njegovem politično potreben (Pašanski 1987: 43). Njegovim in sorodnim idejam pa je bilo usojeno, da se uresničijo v Evropi, kjer so svobodo izražanja političnega oporečništva pojmovali nekoliko drugače. Zlasti v carski Rusiji so lahko človeka obsodili na smrt ali zapor že na podlagi suma, da morda goji prevratniške ideje.

V drugi polovici 19. st. je Evropo preplavila vrsta atentatov. Anarhisti in socialni revolucionarji so napadali kralje, kraljice, člane aristokracije in vladne uslužbence ter ustvarjali občutek velike tesnobe med vladajočo elito. Učinki so bili povsem nesorazmerni dejanski politični in organizacijski moči samih izvršiteljev. Eden najbolj odločujočih atentatov je uboj avstrijskega prestolonaslednika.¹³

Do konca 19. st. dejanja, ki jih opisujemo kot teroristična, niso imela kake celovite ideološke podlage. O prisotnosti ideologije lahko govorimo v narodnih prizadevanjih po ustanovitvi nacionalnih držav (nacionalizem), do neke mere pa tudi v nazorih in idejah prisotnih v teoriji o uboju tirana, v verski ideologiji hašašinov, v etičnih idealih aktivistov Narodne volje ter ideoloških vzgibih za izvajanje jakobinskega terorja. Filozofske

¹³ Ko je leta 1914 sredi Sarajeva Gavrilo Princip, član srbske organizacije, ki se je sklenila s terorjem bojevati proti tuji, avstrijski oblasti, ustrelil nadvojvodo Ferdinanda in njegovo ženo, je bila Bosna sredi pomembnega vzpona. Dogajanje v Bosni je lahko primer, kako velike notranje konflikte prinaša modernizacija.

utemeljitve terorizma so se razcvetele na koncu 19. st. in med njihovimi avtorji je najbolj slaven Mihail Bakunin.¹⁴ Leta 1869 je objavil "Načela revolucije", kjer je naznanil, da ne priznava nobene druge akcije kot uničevanje. Končni cilj je revolucija. Zlo je mogoče izkoreniniti le z zlom. Priporočil je, da se najprej izloči ter nato ubije najbolj sposobne in najbolj inteligentne sovražnike, ker bi z umori ustrašovali vlado in prebivalstvo. Njegova osnovna misel je bila, da država vselej predstavlja suženjstvo in da je torej mogoče delavski razred osvoboditi samo z njenim uničenjem.

V zadnjem desetletju 19. st. se v evropskih državah pojavijo prve sindikalne delavske organizacije, kar sovpada z upadanjem individualnega terorizma. Takrat je pravzaprav dozorelo spoznanje, da se z likvidiranjem monarha ne more spremeniti politični sistem, niti položaj potlačenih v okviru tega sistema.

Če povzamemo dogajanje v zvezi s terorizmom 19. st., lahko ugotovimo, da je beseda sama pridobila na teži. Razni revolucionarji in anarhisti vseh vrst so tehtali učinkovitost izraza in raba se je začela širiti. Prevladujoča oblika terorističnega delovanja, vse od Sicarjev naprej do začetka I. svetovne vojne so bili atentati. V osnovi sta oblika in taktika terorizma že takrat spominjali na to, kar poznamo danes, čeprav se je vse skupaj dogajalo na manjši lokalni ali državni ravni.

6.2.2.1 TERORIZEM V CARISTIČNI RUSIJI

Na prelomu stoletja je ruska intelektualna elita domnevala, da je teroristično nasilje edina učinkovita metoda, s katero bi lahko posodobili Rusijo. Uporabo terorističnih sredstev, še posebej individualnega terorja – kot taktike in sredstva političnega boja – je obeležilo

¹⁴ Vloga Bakunina je v razvoju anarhistične misli in prakse značajnega pomena, predvsem zato, ker je individualni karakter anarhizma usmeril h kolektivnemu (pred tem se je poudarjal individuum in njegov boj za realiziranje "svobode"). Zagovarjal je takšno družbo, ki bi bila sestavljena iz svobodnih kmečkih asociacij, kjer bi posameznik svojo svobodo dosegal v družbenih okoliščinah skozi kolektivno delo. Izhajajoč iz predpostavke, da je svobodo mogoče braniti samo s svobodo, **Bakunin povečuje teror kot najučinkovitejše sredstvo za uresničevanje ciljev anarhistov** (Pašanski 1987: 53).

rusko revolucionarno gibanje "Narodna volja", ki je trajalo skoraj šestdeset let (1825 – 1881) v t.i. obdobju revolucionarnega terorizma (Pašanski 1987: 44). Gre za prvo uporniško, protidržavno skupino, katere pripadniki sami sebe označujejo za teroriste.

Narodna volja je svoje politične aktivnosti pričela s širjenjem ideje upora med kmečkim prebivalstvom, kar se je pričakovano končalo s popolno polomijo, saj so se cilji revolucionarjev in kmetov bistveno razlikovali. Primarni cilj je bil transformacija ruske družbe in vladanja s političnimi umori. Teroristi so razglašali, da se ne borijo zgolj proti tiraniji, ki je vladala v Rusiji, ampak tudi proti ustavni represiji (primer Nemčije). Gibanje je terorizem dojemalo kot nesrečno nujnost, kar je bilo, gledano z zgodovinskega vidika, kontraproduktivno.¹⁵ Narodna volja je osredotočila napore na en sam cilj: na umor carja.¹⁶

Program organizacije določa vlogo terorizma: "Teroristične akcije so sestavljene iz likvidiranja najbolj nevarnih vladnih osebnosti, obrambi partije pred vohunjenjem in obsodbi najočitnejših nasilnih dejanj in samovolje s strani vlade in administracije. Cilj je zmanjšanje ugleda vladajoče sile, ljudstvu dati stalni dokaz o možnosti boja proti vladi, da s tem okrepi revolucionarni duh naroda in njegovo upanje v uspeh." (Đorđević 1980: 11)

Umor carja Aleksandra II. je zaprl vrata za politično rešitev v nenehni ruski krizi, ki je vodila v revolucijo leta 1917. In čeprav je bil režim carja v osnovi odgovoren za dogodke leta 1917, aktivnosti teroristov, kljub njihovim političnim ciljem, niso pripomogle k razrešitvi kontinuirane politične krize.

¹⁵ Lenin je pravilno ocenil, da gibanje v svojih proglasih ni težilo k povezovanju z delavstvom, osnovno gibalno silo družbenega napredka, temveč se je naslanjalo na subjektivne sile, ki so se zoperstavljale vladi in političnim institucijam. Namesto, da bi težili k spremembi obstoječih družbenih odnosov s spremembo obstoječega načina proizvodnje, so oni težili k odstranitvi političnih osebnosti (Đorđević 2005: 13).

¹⁶ V enem od svojih proglasov so zapisali: "Napovedane reforme Aleksandra II. niso prinesle politične svobode, car pa je postal največja ovira na poti k liberalizaciji. Toda ne liberalci, ki še vedno upajo na reforme, ne buržoazija, ki je prešibka in premalo zainteresirana, ne kažejo odločenosti, da bi se borili za svobodo... Revolucionarna stranka je edina, ki je zmožna političnih akcij, ukrepati pa mora hitro, dokler je v državi še razširjeno nezadovoljstvo in preden postane kapitalizem v Rusiji premočan (Čuček 1981: 25).

6.2.2.2 ANARHIZEM IN TERORIZEM

Anarhični terorizem¹⁷ je bil v ospredju na prelomu 19. in 20. st., njegov cilj pa je bil z nasiljem ukiniti kakršnokoli obliko vlade oziroma oblasti. Za anarhiste sta teror in nasilje predstavljala osnovno revolucionarno orožje. Skušali so sprožiti strah in represijo kot sredstvo revolucionarne spremembe. Stremeli so torej k političnemu in socialnemu prevratu, ki naj bi ga dosegli tako, da bi z likvidacijo ključnih figur državnega aparata (nasprotniki delavskega razreda) zrevoltirali množice, kar je bilo v ostrem nasprotju z Marxovo in Engelsovo dediščino, saj sta se eksplicitno distancirala od takih dejanj. Najbolj znani žrtvi anarhistov sta bila ruski car Aleksander II. in ameriški predsednik William McKinley.

Anarhizem kot družbena in politična kategorija teži k vzpostavitvi takšne družbe, ki bi temeljila na pravičnosti, enakosti in bratstvu in v kateri bi bile ukinjene vse politične institucije in vsa sredstva družbene prisile. S tem, ko smatra za nasilno vsako obliko vladavine ter se zavzema za "uničenje" države in organiziranega političnega življenja nasploh, anarhizem zagovarja takšno družbeno stanje, v katerem bi vsak posameznik z neomejeno svobodo delovanja absolutno svobodno živel (Pašanski 1987: 51). Ker so anarhisti težili k participaciji vseh posameznikov, so se zavzemali za decentralizacijo moči. Anarhizem nastopa tudi proti zavestnemu revolucionarnemu delovanju in proti vsaki avtoriteti, ne glede na vsebino njene politike.

Na terorizem se je v tem obdobju gledalo kot na popolnoma nov fenomen. Anarhisti so delovali na lastno roko, brez podpore in vednosti skupine, ki so ji pripadali. Anarhistične teroristične skupine so vlogo množic in delavskega razreda zanemarjale¹⁸, podcenjevale

¹⁷ Elemente anarhistične doktrine zasledimo že v 4.st. pr.n.št. pri Grku Antistenu, ki je imel življenje v antični grški državi za suženjstvo. Diogen iz Sinope je terjal vrnitev v "naravno stanje", Zenon iz Kitiona pa si je zamislil idealno urejeno svetovno državo, v kateri bi ljudje živeli svobodno združeni (Čuček 1981: 19).

¹⁸ Tudi Mao Tse Tung je menil, da brez opore v ljudstvu, oborožene skupine ne le da ne morejo upati na uspeh, temveč jih osamitev in njihova lastna ekskluzivnost kaj zlahka potisne v položaj, ko jih je le še težko razločevati od navadnih roparskih band (Petrič & Stanič 1978: 17).

in delovale mimo njih. Individualni teror se je v času, ko so milijoni umirali na bojiščih, zdel brez pomena in v teh okoliščinah umor politikov ni pritegnil večje pozornosti.

Anarhizma nikakor ne gre enačiti s terorizmom. Prvič zato, ker vsi anarhisti niso prisegali na nasilje, drugič pa zato, ker imata različne tudi cilje. Medtem ko anarhizem v skoraj vseh inačicah popolnoma odpravlja oblast, težijo teroristične skupine s silo vzpostaviti novo. Nedvomno pa drži, da je bilo v imenu anarhizma v 19. st. pobitih nič koliko ljudi in da so v nekaterih državah (Španiji, Italiji, Franciji in Rusiji) anarhisti posredno ali neposredno zakrivili celo vrsto terorističnih dejanj. Srbski teoretik terorizma Vojin Dimitrijević, ki se je prav tako ukvarjal z odnosom anarhizma in terorizma, prav tako poudarja, da ta dva pojma ne smemo enačiti, saj nam pozornejše branje anarhističnih del razkrije, da terorizem ni nujen pogoj za dosego anarhističnih idealov. Lahko pridemo celo do zaključka, da je anarhizem zaradi svojega spoštovanja do suverenosti posameznika in njegovih pravic strog nasprotnik nasilja v družbi (Dimitrijević 2000: 31).

Pri ustvarjanju ideološke podlage za delovanje anarhistov je zelo pomembno delo *Revolucionarni katekizem*, ki naj bi ga Sergej Nečajev napisal skupaj z Bakuninom. Sam Bakunin je bil razdvojen med uporabno vrednostjo terorističnega nasilja in njegovo primernostjo za dosego političnega cilja – odpravo oblasti in države. V tem delu je podana slika o teroristu kot o "asketskem bitju, popolnoma predanemu in žrtvovanemu revoluciji". Revolucionar prezira veljavno družbeno moralo, moralno pa je vse, kar prispeva k zmagi revolucije. Svojega boja ne bije zase, njemu samemu ne bo prinesel ugodnosti. Ta ideja samožrtvovanja je osnovno načelo teroristične etike.

6.3 TERORIZEM 20. STOLETJA - moderni terorizem

V marsikaterem pogledu gre pri terorizmu za pojav 20. st., ki je deloma povezan z razvojem demokracije. V času absolutističnih vladarjev je bila neomejena oblast pogosto nasilna in posledice morebitnega upora hude, možnosti za njegovo organiziranje pa razmeroma majhne. Terorizem je bil izoliran pojav, ki ga je bilo treba preprosto zadušiti z nasiljem. Z razvojem demokracije v 19. st. in s splošno volilno pravico v 20. st. so se ljudje navadili imeti pravico do glasu. Uveljavila se je filozofija, da je smisel življenja v napredku in da so ljudje upravičeni odločati, kako in v kakšni obliki bo do tega napredka prišlo. Skupaj s temi svoboščinami je prišla tudi pravica do uporabe nasilja kot sredstva javnega protesta proti oblastem, ki so zavirale razvoj oz. proti oblasti, za katero je javnost menila, da gre v napačno smer. Povedano drugače – ljudje, ki so menili, da nimajo nobenih drugih sredstev, da spremenijo stanje, so se hitreje kot nekoč zatekali k nasilju kot sredstvu reševanja sporov.

Teroristične skupine so oborožene "politične stranke". V strateškem smislu je njihov cilj vedno političen, v operativnem smislu si zagotovijo podporo in infrastrukturo, v taktičnem smislu ustvarijo vojaško silo, si nakopičijo gospodarsko premoženje in pridobijo politično moč (Steven & Guanaratna 2004: 4). Teroristične skupine razvijejo ideologijo ali sistem prepričanj, da bi hitreje dosegli svoje namene in cilje. Sekularne in religiozne ideologije se oblikujejo, zato da bi radikalizirale, spolitizirale in mobilizirale dejanske in potencialne privrženice teroristične skupine. Teroristi poskušajo doseči svoje cilje z izvajanjem teroristične kampanje znotraj ideoloških okvirov. Čeprav se nameni razlikujejo glede na ideološko usmeritev vsake skupine, so njihovi cilji doseči priznanje na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni; zastraševati in prisiljevati tako ciljne populacije kot vlade ter izzvati prekomerno reakcijo vlade, da bi na ta način pridobili večjo javno podporo (Steven & Guanaratna 2004: 8).

Moderni terorizem se pojavi v obdobju hladne vojne. Skupine, ki delujejo zunaj nacionalnih okvirov so odgovorne za mednarodni terorizem, ki je v nekaterih primerih deležen podpore s strani posameznih narodov. Cilji mednarodnega terorizma so predvsem doseči pozornost mednarodne javnosti, povzročati škodo gospodarstvu in

javnemu redu države kot tarče ter njenim odnosom z drugimi državami. Za prvo teroristično dejanje tega časa nekateri avtorji označujejo napad židovske teroristične organizacije Irgun na hotel Kralja Davida v Jeruzalemu 1946, kjer so bili glavni prostori britanske vlade, ki je imela mandat v Palestini. V letih po drugi svetovni vojni se je terorizem razširil zlasti med osvobodilnimi gibanji kot oblika oboroženega boja zoper kolonialno nadvlado. Pojavila se je ideja o borbah za svobodo, in s tem tudi težave z razmejitvijo osvobodilnih gibanj od terorističnih organizacij. Osvobodilna gibanja so videla svoj boj kot vojno za osvoboditev in ne kot teroristično kampanjo. Glede upravičenosti terorizma kot sredstva in metode političnega boja so si avtorji različnega mnenja. Po moralnih ozirih in pravnih načelih, ki so uveljavljene v OZN, imajo zatirani narodi pravico poseči po oboroženem boju kot sredstvu za svojo osvoboditev. Tovrsten boj ima torej ustrezno legitimnost. Nasilje, ki ga tovrstne skupine uporabljajo, je največkrat posledica nezmožnosti potlačenih narodov, da svoje cilje dosežejo po mirni poti, to pa se odraža v terorizmu..

Za utemeljiteljico modernega terorizma pa bi lahko šteli alžirsko FNL (Front National de Libération), ki si je prizadevala za neodvisno Alžirijo in njeno osvoboditev izpod francoske nadvlade. Ko so francoske kolonialne sile leta 1956 usmrtili dva alžirska upornika, je FNL sprožila kampanjo, katere cilj je bil pobiti čim več Francozov. Upor je bil najprej usmerjen v "teroristični akt" proti vojakom in policajem v službi Francije, šele kasneje je prerasel v oboroženo vstajo. Francija, ki je imela Alžirijo za del svojega ozemlja, je uvedla surove protiukrepe, ki so vključevali splošni teror nad širokimi plastmi prebivalstva. Uspeh alžirskih upornikov pa je kasneje spodbudil še ostale: baskovske separatiste, palestinske in irske nacionaliste, marksistične združbe v Afriki in Latinski Ameriki...

Po koncu druge svetovne vojne se teroristično delovanje premakne iz Evrope na Srednji vzhod in Azijo, kjer sta bila glavno vodilo in pobuda narodna samoodločba. Konflikt med Izraelci in Palestinci sicer sega že v obdobje pred drugo svetovno vojno, vendar se je razplamtel šele po razglasitvi države Izrael leta 1948, ko so novo državo takoj skupno napadle vse okoliške arabske države. Po vojaški zmagi Izraela se je po sosednjih državah razkropilo veliko število Palestincev, begunska taborišča pa so postala gojišče teroristov. Kot začetek modernega bližnjevzhodnega terorizma bi tako lahko označili začetek 70-ih

let prejšnjega stoletja. Takrat je prišlo do treh velikih napadov - septembra leta 1970 so teroristi Ljudske fronte za osvoboditev Palestine (PFLP) ugrabili in v jordanski puščavi razstrelili tri potniška letala, maja 1972 je v skupnem napadu PFLP in japonske Rdeče armade na letališče v Tel Avivu umrlo 26 ljudi, septembra istega leta pa je v napadu palestinske organizacije Črni september na olimpijsko naselje v Münchnu umrlo 11 izraelskih športnikov. Oblikovanje številnih radikalnih palestinskih organizacij, ki se poslužujejo nasilja kot sredstva boja za nacionalno osvoboditev je posledica odvzema osnovnih človeških in nacionalnih pravic Palestincev do lastne države.

Konec 60. in začetek 70. let pride do naglega razmaha "evroterorizma". V programe delovanja posameznih nacionalistično-separatističnih in verskih gibanj se terorizem vključi kot sredstvo za doseganje političnih ciljev (IRA v Severni Irski, ETA v Španiji...), ki niso zmeraj tudi javno deklarirani. Ob koncu 20. st. je terorizem levece upadel, na prizorišču pa so se znova okrepile ideološko desne ekstremne neonacistične, neofašistične ter rasistične organizacije in skupine, katerih "boj" je temeljil na ksenofobiji in rasizmu. Upad levičarske ideologije se je zrcalil v odsotnosti marksističnih – maoističnih – leninističnih sloganov v večini nacionalistično–separatističnih terorističnih doktrin.

Največjo nevarnost v zadnjem času predstavlja delovanje radikalnih verskih nacionalističnih skupin, ki privzemajo terorizem kot temeljno obliko boja, v okvirih religij kot so krščanstvo, judaizem, hinduizem in večidel islam. Danes prevladujejo individualna teroristična dejanja, ki jih izvršijo posamezniki in skupine, predvsem pa je značilen proces sodelovanja med posameznimi organizacijami z isto ideološko usmeritvijo ter tudi tistih z različno politično opredelitvijo.

6.3.1 IDEOLOŠKI TERORIZEM

Ideološki terorizem je politični fenomen posebne vrste in ga zato tudi pojasnujemo s političnimi termini.¹⁹ Po svoji ideološki osnovi se terorizem deli na ultra desno ("črno")

¹⁹ Pomeni razširitev opozicijske politike v demokraciji, kar je poseben primer ideološkega konflikta oblasti. Nadalje je vedenjski produkt podaljšanega procesa delegitimacije ustanovljenega družbenega ali

oz. fašistično in ultra levo ("rdečo") kvazirevolucionarno obliko političnega delovanja. Najbolj pogosti motivi, ki ga poganjajo, so ozko nacionalne, separatistične kot tudi religiozne, rasne ali revanšistične narave (Simeunović v Gračanin 1989: 45).

Nemogoče je v popolnosti raziskati različne in pretežno konfliktne ideologije (skupek verovanj, vrednot, načinov interpretacij), ki motivirajo teroriste. Temeljnih je predvsem pet skupin ideologij: nacionalizem, anarhizem, nihilizem, levičarska in desničarska politika, pri čemer se med seboj ne izključujejo.

1. *Nacionalizem* – občutek nacionalne pripadnosti oz. pripadnost ločeni skupini ljudi, ki si želi sama vladati, je neizogiben pri razvoju političnih in ekonomskih sistemov. V državah, kjer se pojavljajo nacionalni nagibi, se imajo teroristi večinoma za vojake v "osvobodilni vojni" (primer Baskov) ter se opredeljujejo za patriote.

2. *Anarhizem* – vključuje zahteve za odpravo oblasti, ker naj bi zlo izhajalo iz oblasti enega človeka nad drugim

3. *Nihilizem* – dvom in obsojanje vseh vrednot, želijo si konec statusa quo. Kot teroristična ideologija se je nihilizem oblikoval v ameriški skupini Weathermen

4. *Desničarska politika* – v najbolj ekstremni obliki se identificira s fašizmom. Država je predstavljena kot absolutna in vseprisotna entiteta, ki podpira družbeno stabilnost na račun civilnih svoboščin.

5. *Levičarska politika* – v središču je doktrina Karla Marxa, po kateri naj bi bile končne spremembe v družbenem razvoju v rokah delavcev, proletariata (Symposium on international terrorism 1984: 210-211).

Ideološki terorizem se veže na ideološko odklanjanje življenja v sodobnih kapitalističnih pogojih oz. prizadevanje, da se odgovori pritisku kapitalističnega gospodarstva. Skupine, ki organizirajo takšen tip terorizma, skušajo dokazati, da je demokratičnost sodobnih razvitih družb privid, ki skriva izkoriščanje lastnega delavstva in nerazvitega dela sveta. Zaradi tega so njihove žrtve najpogosteje visoki funkcionarji oblasti, kot je bil italijanski premier Aldo Moro.

političnega reda – proces, čigar začetki so skoraj zmeraj nenasilni ali neteroristični (Sprinzak v Reich 1990: 78).

6.3.1.1 Terorizem levice²⁰

V Italiji se je skrajno surovo in že veliko pred prvimi oboroženimi akcijami levičarskih skupin kazal terorizem z nasprotnim predznakom, namreč terorizem neofašističnih grupacij, ki so delovale v tesnem stiku z italijanskimi in ameriškimi tajnimi službami ali celo po njihovih neposrednih direktivah. Ta skrivnostna naveza, ki je desetletja pravosodnih preiskav še do danes niso docela razjasnila, je botrovala masakrom na milanskem trgu Fontana (1969), na trgu Loggia v Brescii (1974), na vlaku Italicus (1974) ter bolonjskem kolodvoru (1980). In vendar so tiste čase številni mladi politični aktivisti po Italiji, tako levi kot desni, dojemali terorizem kot sprejemljivo, če ne celo edino rešitev. Sami teroristi seveda niso sprejemali tega naziva. Razglašali so se za "aktiviste oboroženega boja" in svoje delovanje utemeljevali s samoobrambo pred napadi fašistov in nevarnostjo državnega udara, aktivisti skrajne desnice pa samoobrambo pred navalom levice, ki je že tako povsem obvladovala institucije, zdaj pa je celo grozilo, da bo prišla na oblast (Fossati 2005: 38).

Terorizem levice se pojavi kot odgovor na povečano socialno nestabilnost, ki je ljudi silila v boj s kapitalizmom in ameriškim imperializmom (Dimitrijević 2000: 66). Marksizem, leninizem in maoizem predstavljajo ideološko osnovo za levičarske teroristične skupine. Njihov cilj je uničenje obstoječih režimov in ustanovitev komunističnih in socialističnih držav. Poudarja predvsem kolektivno politično zavest, ki temelji na razredni ali nacionalni pripadnosti ter se smatra za predpogoj uspešne revolucije. Z nasiljem poskušajo doseči diktaturo proletariata, ki naj postane lastnik proizvodnih sredstev, s čimer bi se odpravilo izkoriščanje. Pomembna značilnost terorizma levice je sporočilnost delovanja oz. propaganda dejstev, ker so organizacije čutile potrebo po objavljanju razlogov za svoja dejanja zaradi splošne nagnjenosti k oboroženemu boju in kot pojasnilo za svoje akcije. Večina skupin z levičarsko ideologijo

²⁰ Za levi terorizem se v literaturi uporabljajo različni izrazi: rdeči, revolucionarni, anarhoidni ipd. Ker je njegov napogostejši cilj revolucija, je v ta namen najprimernejši termin revolucionarni terorizem (Simeunović v Gračanin 1989: 46).

(RAF, Rdeče brigade) je razpadla s koncem hladne vojne oz. propadom sovjetskega imperija, nekaj se jih je ohranilo le v revnejših predelih sveta.

Levi terorizem doživi svoj prvi zgodovinski vzpon konec 19. st., ko črpa navdih predvsem iz osnov militantnega anarhizma in ruskega gibanja Narodna volja, pravi preporod pa doživi s koncem 60. let v Zahodni Evropi z nasilnimi akcijami radikaliziranih skupin zunaj parlamentarne levice. Vzrok za njegovo pojavljanje najpogosteje leži v apriorni obsodbi in oceni nezmožnosti revolucije po mirni poti²¹ t.j. po poti postopnih legalnih sprememb v okvirih danega sistema ter videnje teh sprememb kot počasnih in neučinkovitih v primerjavi s kakovostjo rezultata, ki ga omogoča nasilje. (Simeunović 1989: 47). Ideologi "revolucionarnega" terorizma so navdihnjeni in motivirani s krizo, kar nakazuje pogosto opravičevana kritika socialnih problemov in pravilno ocenjevanje vzrokov politične in ekonomske krize. Kot t.i. strukturalni vzroki "revolucionarnega" terorizma se pojavljajo brezposlenost, inflacija, množične odpustitve delavcev, socialna negotovost in vsaka oblika politične in ekonomske nestabilnosti. Očitno je, da ti dejavniki niso odločilni, ker se po raziskavah terorizem sploh ne pojavlja tam, kjer so ti pojavi najizrazitejši, torej v najbolj revnih državah. Sodobni "revolucionarni" terorizem je deloma nastal tudi kot reakcija na neizpolnjenost zahtev "revolucije mladih proti državi in institucijam", deloma kot plod inercije v političnem delovanju določenih ekstremnih struj v študentskem gibanju, ki so se popolnoma obrnile k individualnemu nasilju (Simeunović v Gračanin 1989: 49). Večina voditeljev z levice zavrača terorizem tako iz filozofskih kot iz praktičnih razlogov, zavzemali so se za kolektivno delovanje, kot so demonstracije, stavke, po možnosti tudi upor, vendar niso niti Marx niti anti-marksisti verjeli v "filozofijo bomb" (Laqueur 1999: 12).

Levi terorizem vključuje tudi t.i. ekstremiste s posebnimi interesi zelo specifično definiranimi (levo usmerjeni okoljevarstveniki, mirovna gibanja, protijedrska gibanja, gibanja za državljanske pravice, feminizem in skupine za alternativni življenjski slog), ki

²¹ Nihče od klasikov marksizma ni odklanjal nasilja, celo nasprotno. Imeli so ga za nujen sestavni del revolucije. Toda revolucionarno nasilje ni terorizem, ne more biti zgolj nekaj atentatov in podtaknjenih min, zakaj če bi bilo to res, potem bi bila revolucija igračka, ki bi jo bilo mogoče izvesti kadarkoli in kjerkoli. Lenin je poudarjal, da so posamezna teroristična dejanja, kakršna so izvajali anarhisti, v svojem bistvu škodljiva in nesprejemljiva kot revolucionarna praksa (Čuček 1981: 145).

jih poskušajo doseči s pomočjo uničenja obstoječega socialnega in ekonomskega sistema. S tem naj bi uveljavili svojo resnico in pravičnejši družbeni sistem, ki ne bi več temeljil na izkoriščanju, kar je tudi cilj teh skupin. Zavračanje družbenih norm in težnja po njihovem rušenju kažeta na to, da je ideološka podlaga tovrstnih radikalnih skupin prežeta z nihilizmom oz. odklanjanjem splošno veljavnih življenjskih vrednot.

a.) Rdeče brigade (Brigate Rosse)

Terorizem leve v Italiji se je izvajal v razmeroma večjem obsegu pod vodstvom Rdečih brigad, ki so zase trdile, da niso bojna komunistična partija, temveč oborožena avantgarda. Ustanovitelj je študent sociologije Renato Curcio, ki se je leta 1969 pridružil zunajparlamentarni skupini leve Collettivo Politico Metropolitan v Milanu. Da bi delovali kot partija, "brigadisti" oboroženemu boju pripišejo dvakratni smisel: partija mora dezorganizirati in onemogočiti državni aparat, a istočasno prerasti v množično gibanje, ki bo postalo vojaško-politični dejavnik za delovanje, usmerjanje in organiziranje proletariata na poti h državljanski vojni (Pašanski 1987: 64).

Skupina je bila polna upravičenih ali neupravičenih obtožb na račun delavskih strank, češ da so si izbrale stranko Krščanske demokracije za edinega sovražnika, medtem ko je treba uničiti in porušiti italijanski družbeni sistem v najširšem smislu, kar je bil tudi njihov cilj – vendar pa niso nikoli jasneje opredelili, s čim ga hočejo nadomestiti.²² Takoj v začetku je bilo sporno predvsem, kako to dejanje izvesti: ali z doslednim "oboroženim bojem" ali pa z nekoliko milejšimi oblikami. Njihova strategija je bila "razviti gverilsko organizacijo, vcepiti v (delavsko) razredno gibanje zavest o zgodovinski potrebi po oboroženemu boju, pretrgati zveze med delavskim gibanjem in delodajalci ter onemogočiti in likvidirati vlado (med drugim tudi s preprečitvijo slehernega sodelovanja komunistov in drugih političnih strank)." (Čuček 1981: 147) Njihov taktični cilj je "mobilizirati, razširiti in poglobiti oboroženi boj proti političnim, ekonomskim in

²² Pokaže se, da ima "revolucionarni" terorizem večji učinek pri stabilizaciji kot pa destabilizaciji družbeno-političnih sistemov držav, v katerih se pojavlja. Primer Italije kaže, da je terorizem deloma pripomogel k prestrukturiranju obrambnega in policijsko-obveščevalnega sistema, kar je posledično pomenilo utrjevanje represivnih institucij v kadrovske, tehnične in proračunske smislu (Simeunović 1989: 53).

vojaškim centrom imperialistične države nadnacionalnih družb. Udariti je bilo treba v 'srce države'." (Čuček 1981: 57)

Rdeče brigade so prišle na naslovnice vseh časopisov po svetu, ko so 16. marca 1978 ugrabile in nato umorile italijanskega zunanjšega ministra Alda Mora. Moro²³ je bil vodilna osebnost pri poskusih sklenitve zgodovinskega kompromisa med italijanskimi komunisti in Krščansko demokratsko stranko, katere član je bil. Skušal je sestaviti vlado narodne enotnosti, v kateri bi bili člani vseh političnih skupin, prvič pa tudi člani Komunistične partije Italije. Na dan, ko naj bi to vlado potrdili, so Mora ugrabili.

Rdeče brigade so presenetljivo uspele s prvim delom svojega strateškega načrta, ki se je nanašal na sejanje strahu in dokazovanje nemoči države, da bi se jim učinkovito zoperstavila in jih pregnala iz družbe. Toda drugi del načrta – po katerem bi morala država pokazati svoj "pravi obraz" - ni uspel. Italija se je izognila nevarnosti, da postane policijska država, v kateri bi bile omejene človekove svoboščine in v kateri bi se ljudje počutili kot v ječi – kar naj bi jih po mnenju teroristov množično obrnilo proti državi in tako izzvalo njen razpad. Italija se ni vrnila v fašizem, kar naj bi bil po mnenju nekaterih resnični cilj Rdečih brigad, skrit za parolami o boju za komunizem (Čuček 1981: 148).

Rdeče brigade v Italiji niso videle demokratične države, temveč meščansko diktaturo; govorica orožja pa je bil edini jezik, ki ga je razumel vladajoči razred. Skupina se je svojim simpatizerjem odtujila s številnimi napadi na novinarje, sindikalne delavce, predvsem pa z umorom Alda Mora, ko je skupina tudi dosegla svoj višek. Skrajno levo politično usmerjena skupina je s svojim delovanjem v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja močno zaznamovala italijansko politično sceno v tem obdobju. Teroristični napadi so bili večinoma omejeni na ozemlje Italije, kar pa ne pomeni, da skupina ni imela mednarodnih povezav. Sodelovala je predvsem z nekaterimi evropskimi levičarskimi skupinami (npr. RAF) in palestinsko PLO. Italijanskim in francoskim varnostnim organom je v 80. uspelo

²³ Moro ni bil zgolj predstavnik in simbol vladajočega državnega aparata in stranke, bil je srčika izredno občutljive igre ravnovesja med komunisti in drugimi parlamentarnimi strankami. Predstavljal je osebo, ki mu v normalnih okoliščinah bržkone ne bi moglo nič preprečiti, da ne bi končal v predsedniški palači. Kot politik je s svojo nedvomno spretnostjo, predvsem pa z avtoriteto, pripeljal komuniste v parlamentarno večino in utrl pot sodelovanja z njimi. Bil je človek novih vizij v italijanski politiki (Čuček 1981: 57).

aretirati relativno veliko število pripadnikov te skupine, v zameno za informacije o drugih članih pa so jim oblasti ponudile zmanjšanje kazni. S tem se je začel zaton skupine, saj so oblasti z dodatnimi aretacijami povzročile precejšen upad operativnih zmogljivosti Rdečih brigad.

b.) RAF (Frakcija rdeče armade ali Baader – Meinhof²⁴)

Komunistična skupina Baader-Meinhof je v 70. letih predstavljala pomemben del splošne teroristične grožnje svetu, uradno pa je z operacijami končala leta 1998. Nemška skupina je bila dejavna sedem let in je nasledila gibanje "Rdeča celica" in "Drugi junij". Za javnost je bila zanimiva morda tudi zaradi dejstva, ker je bila ena izmed vodij ženska. Skupina je zagovarjala filozofijo, ki je bila mešanica marksizma, anarhizma in maoizma. Glede na ideologijo so se predstavljali kot sestavni del svetovnega revolucionarnega gibanja, ki bo osvobodilo vse ljudi zatiranja in nadvlade. Njihovi cilji so bili dokaj nerazločni, v ospredju sta bila predvsem dve politični temi, in sicer nasprotovanje ameriškemu imperializmu²⁵ in podrejen položaj Zahodne Nemčije znotraj imperialističnega sistema (ameriška kolonija). V glavnem so napadali izbrane cilje, skoraj nikoli naključno, z nastavljanjem bomb na javna mesta. V tem so podobni italijanskim levičarskim teroristom. Ubili so nekaj javnih delavcev in poslovnežev, ugrabili so dva in izvedli akcijo s talci.

Začeli so s podtikanjem zažigalnih bomb po veleblagovnicah v znamenje protesta proti potrošništvu, 11. maja 1972 pa je dve njihovi bombi razneslo blizu častniškega kluba V. armadnega korpusa ameriške vojske v Frankfurtu. Trinajst dni kasneje je ista skupina parkirala dva avtomobila z 200 kilogrami trinitrotoluena na območju evropskega vrhovnega poveljstva ameriških sil. V sporočilih za javnost so odgovorni za napad

²⁴ V zgodovino se lahko zapiše kot edina teroristična skupina, ki so jo poimenovali napačno. Iz imena bi namreč lahko sklepali, da je bila Meinhofova sovoditeljica skupine ali pa da je bila Baaderjeva ljubica. Niti prvo niti drugo ne drži. Poleg tega sta Baader in Meinhofova svojo skupino imenovala Frakcija Rdeče armade (Pettiford & Harding 2005: 100).

²⁵ Ulrike Meinhof je s sledečimi besedami opisala cilje organizacije: 'Anti-imperialističen boj, ki naj ne bi temeljil zgolj na besedah, pomeni uničenje, propad in drobljenje imperialističnega sistema – političnega, gospodarskega in vojaškega.' (Guelke 1998: 93)

napisali: "Zahodna Nemčija in Zahodni Berlin ne smeta več biti varno zaledje za strateška izrabljanja v Vietnamu." (Fossati 2005: 107)

Vzpostavili so povezave s palestinskimi teroristi, pri katerih so se urili tudi nekateri člani RAF-a. To je bil začetek dolgega sodelovanja med nemškimi in palestinskimi teroristi, ki je temeljilo na občutku ideološke solidarnosti, RAF-ovega svetovnega nazora in sklepa, da sta kapitalistični zahod in Izrael skupna sovražnika. RAF je trdil, da je kapitalistični način proizvodnje s seboj prinesel nove oblike represivnega terorja. Ljudje, ki so bili terorju najbolj podvrženi, so bili preveč vezani na proces proizvodnje, da bi uvideli, da so zatirani. Z nasiljem, ki bi ga izvajal RAF, bi ljudje spoznali dejansko stanje ter možnost alternative. Državo bi prisilili, da razkrije svojo resnično fašistično naravo, RAF-ovce pa bi dojemali kot svoje zagovornike in rešitelje.

Čeprav so imeli veliko podpornikov, so postopoma izgubili vso podporo, ker njihova slabo zamišljena dejanja niso imela nobenih političnih posledic, razen da so levico predstavili v slabi luči. Nemško javnost so ustrahovali do leta 1972, ko so bili voditelji skupine aretirani.

6.3.1.2 Terorizem desnice

Terorizem desničarskih skupin predstavlja majhno grožnjo v primerjavi z ostalimi kategorijami terorizma. Pobijajo večje skupine ljudi, ne izbirajo svojih žrtev, bombe nastavljajo na javne kraje. Vendar je terorizem desnice bolj grozljiv in ima večji psihološki učinek. V nasprotju z levičarskimi skupinami večina skupin z desno usmerjeno ideologijo prihaja iz Severne Amerike in Zahodne Evrope. Večidel desničarskih skupin je neonacističnih, neofašističnih, antisemitskih in rasističnih, kjer dominirajo obritoglavci, ki nasilje izvajajo nad tujci in pripadniki drugih manjšin, predvsem azijskega in arabskega porekla. Poseben primer pa so ZDA, kjer so desni skrajneži veliko bolje organizirani in imajo na razpolago precej več sredstev. Njihovo število ni znano, saj kljub grožnji, ki jo predstavljajo, ameriški FBI ne vodi seznama domačih terorističnih skupin. Kot desničarski terorizem bi lahko označili tudi t. i. odrede smrti, ki so v 80. letih delovali v državah Latinske Amerike.

Teroristične organizacije, ki se napajajo z ideologijo skrajne desnice, imajo v večini primerov razumljivejše cilje kot levičarski teroristi. To niso tradicionalno organizirane

skupine teroristov, ampak gre bolj za spontano, nasilno sovraštvo in naključni teror. Poenostavljeno rečeno: uničiti hočejo sile in ideje, ki se zavzemajo za politično, gospodarsko in družbeno osvoboditev izkoriščenih (Čuček 1981: 145).

Večina desno usmerjenih terorističnih organizacij poudarja red in tradicijo, predvsem pa gre za pogosto željo po obnovitvi superiornosti prevladujoče družbene skupine. Oživljajo stare tradicije, simbole in vrednote, ki bi opravičili njihovo prevlado in zagotavljali red namesto kaosa. Največkrat je v ospredju nekakšna mitologija, ki pojasnjuje padec neke superiorne skupine ter dejstvo, da se je izgubljene utopije polastila sovražna skupina (v sovražno skupino tako spadajo v Nemčiji predvsem tuji delavci). Nacionalizma in rasizma so se posluževali, da bi superiorno skupino združili in s tem dobili razlog za stigmatizacijo in marginalizacijo manjvrednih skupin. Desničarske skupine poudarjajo krščansko ideologijo, osnovna prepričanja pa vključujejo moč bele rase (suprematizem) in sovraštvo do ne-belih ljudi. Temelj torej predstavljajo ideologije rasne ali religijske superiornosti.

Neofašistični terorizem je fenomen, ki se veže na vzpon levičarskih gibanj po letu 1968 ter kasneje na povečanje priljubljenosti italijanskih komunistov, nastal pa je kot odgovor na volilni neuspeh. Vzrok za istočasno pojavljanje desničarskega fašističnega terorizma v Zahodni Nemčiji, Italiji in na Japonskem mnogi avtorji vidijo v skupnih značilnostih poveljnega obdobja v teh državah. Najprej gre poudariti dejstvo, da gre za tri države, ki so bile poraženke v drugi svetovni vojni, zatem sledijo še ostali razlogi: vse tri države so vzpostavile demokratične mehanizme upravljanja neposredno po popolnem vojaškem porazu, kar je v poveljnih generacijah povzročilo nezmožnost identificiranja s sistemom ter posledično burne reakcije. Medtem ko je bilo za Japonsko značilno delovanje relativno maloštevilnih terorističnih skupin, v glavnem izven meja države, je Zahodno Nemčijo karakteriziral obstoj številnih skupin, ki so se posluževale terorističnega nasilja.

Italija predstavlja povsem drugačno sliko, ki nakazuje na to, da je lahko terorizem izhaja iz ekonomske krize in brezposelnosti (Tomaševski 1983: 301).²⁶

a.) KU-KLUX KLAN ²⁷

Najbolj zloglasna ameriška teroristična organizacija je bila ustanovljena leta 1866, sestavljali so jo razočarani pripadniki poražene konfederacijske vojske, ki so prisegli, da bodo preprečili osamosvojitev nekdanjih temnopoltih sužnjev. Leta 1915 se je KKK ponovno rodil na drugačnih osnovah, ki so imele tako religiozni kot politični značaj. Zdaj se klanovci niso borili zgolj proti črncem, marveč tudi proti Judom (po njihovi integraciji v ameriško družbo), katoličanom (med irskim priseljevanjem v ZDA v sredini 19.st.) in ostalim, ki po njihovem mnenju niso bili "čisti Američani" (Čuček 1981: 302).

Slika: KKK simbol in nočno jezdenje pripadnikov klana

(http://www.adl.org/learn/ext_us/KKK.asp?xpicked=4&item=18; 17.1.2006)

Klan je ustanovilo šest veteranov konfederacijske vojske, in sicer stotnik John C. Lester, major James R. Crowe, John D. Kennedy, Calvin Jones, Richard R. Reed in Frank O. McCord. Ideologija skupine je temeljila na nekaterih krščanskih fundamentalističnih prepričanjih, krščanski identiteti in nadvladi belcev. Vse od zgodnjih začetkov je bilo za

²⁶ Ernesto Fiorillo trdi, da se je terorizem v Italiji porodil iz splošne družbene krize, ta pa je nastala zaradi prepada med željami in zahtevami množic ter možnostmi, da to uresničijo, ob hkratnem učinkovanu šibke nadgradnje ter vsesplošne korupcije (zlasti v vrhovih družbe) (Čuček 1981: 127).

²⁷ Izvor besede je grški - "kuklos", iz katere izhajata angleški besedi "circle" in "cycle" (krog).

KKK značilnih nekaj padcev in vzponov. Obdobja rasti so povezana z naglimi družbenimi spremembami, medtem ko so padci rezultat koruptivnega in neučinkovitega vodstva. Sovražnike klana so venomer predstavljale manjšine (Afroameričani, Židje, homoseksualci, prekupčevalci z drogami, Katoličani...), ki so neposredna gospodarska konkurenca belim pripadnikom nižjega in delavskega stanu. Omenjene manjšine so bili nenehno grešni kozel gospodarskega neuspeha belcev, zaradi česar se je med Klanovci razvil občutek žrtvovanja. Prepričanje, da so napadeni in da morajo zato zaščititi svoj način življenja, je spodbudilo skupino k (po njihovem mnenju "samoobrambnim") dejanjem zastraševanja, mučenja, terorizma in umorov. Zastrašujoče nočno jezdenje je kmalu postalo središče zakritega reda: tolpa duhov pokritih z belimi rjuhami je pozno ponoči obiskovala črnce na njihovih domovih ter jih ustrahovala. Grožnje so se kmalu spremenile v nasilje proti črncem, ki so vztrajali pri udeležanju svojih novih pravic in svobode.

V obdobju nekontroliranega nasilja je KKK svoj pečat pustil tudi na politiki. Znani so primeri, ko so pripadniki klana s političnimi kampanjami pomagali pri izvolitvah guvernerjev v določene države (Georgia, Alabama, California in Oregon). Skupina je kot moderen političen lobi imela toliko vpliva, da so se bili številni politiki celo prisiljeni pridružiti klanu (<http://www.iupui.edu/~aao/kkk.html>; 17.1.2006).

Pripadniki klana se označujejo za politično stranko, ki jo imenujejo tudi Gibanje za pravice belcev. Osnovno vodilo jim je, da se belci soočajo z diskriminacijo pri integraciji in mešanju ras in narodnosti. Večina Američanov KKK opisuje kot osovraženo mešanico antisemitistov, rasistov in homofobov, združeno s fanatizmom in nasiljem. Čeprav je klan imel določeno podporo, ki mu je omogočala preživetje, si ni zagotovil zadostnih finančnih zmogljivosti in odobravanja javnosti. Vsi naštetih dejavniki pa so skupini onemogočili prehod v močnejše politično gibanje. Danes ne obstaja nič takšnega kot je Ku Klux Klan, saj je fragmentacija, decentralizacija in slabitev skupine pripomogla k njenemu zatonu.

b.) Krščanski rekonstruktivisti (Christian Reconstructionists)

Najbolj mračni, najbolj militantni in najbolj fundamentalistični soldati krščanske desnice trdijo, da je treba družbo preurediti oz. "rekonstruirati" tako, da bo ustrezala bibličnim zakonom: smrtna kazen za homoseksualnost, prešuštvo, abortus in hud kriminal, eliminacija vsega, kar diši po seksu, totalna evangelizacija šolskega sistema, ustanovitev božjega kraljestva na Zemlji. In seveda - v politiki so lahko le ljudje, ki verjamejo v Biblijo, pastori pa naj svoje farane organizirajo v napol tajne "celice" (<http://mladina.si/tednik/200201/clanek/talibani/index.print.html-12>; 22.11.2005).

Če je pri levem političnem terorizmu subjektivni cilj revolucionaren: osvoboditev delavskega razreda, uničenje kapitalizma ipd., je pri desnem, fašističnem terorju cilj ravno nasproten - kontrarevolucija: zavreti družbeni napredek. Pri slednjih je v ospredju nadomestiti liberalno demokratično državo z nekakšno obliko nacionalno-socialističnega ali fašističnega režima. Nasilje je le sredstvo za doseg tega cilja, največkrat s povzročanjem kaosa (spodkopavanjem gospodarstva in posledično politično napetostjo), ki lahko vodi v državljansko vojno.

Teroristi leve in desne so imeli določene podobnosti in razlike. Levica je trdila, da je zaščitnica izkoriščenih in poteptanih po svetu, predvsem v Tretjem svetu ter da so politične in družbene strukture na splošno pokvarjene. Desnica je postavljala interese in vrednote svoje države ali rase nad vse drugo (kopirali so nacistične ideje in simbole). Vendar sta skrajni desnica in levica delili tudi vrednote in ideje, ki so vključevale nezaupanje in celo sovraštvo do parlamentarne demokracije in imele populistično usmeritev. Obe struji sta se smatrali za revolucionarno in sta imeli isti kratkoročni, taktični cilj: zrušiti demokratično, državno ureditev. Niti terorizem leve niti desne pa nista bila pomembna v političnem smislu in nista v nobeni točki ogrožala vlad.

6.3.2. DRŽAVNI TERORIZEM

Opredelili bi ga kot sistemsko uporabo terorističnih nasilnih dejanj s ciljem rušenja določenih družbenih skupin, posameznikov ali oblik obnašanja tujih držav, ki so ocenjene za nesprejemljive (Đorđević 1980: 81). Obsega največjo uporabo tehnik, saj država kot subjekt razplaga z najmočnejšimi organi prisile; policijo, vojsko in sodstvom. Teroristična dejavnost državnih organov se praviloma skriva pod pretvezo formalne družbene legitimnosti.

Državni terorizem, ki ga neposredno izvajajo ali pri tem pomagajo državni organi, ima dva vidika: za terorističnimi akcijami (atentati, ugrabitve, diverzije) stojijo posamezniki ali skupine, pripadniki tajnih služb ipd. izven države, a po odločitvi oblasti kot specifičen način doseganja politike sile v mednarodnih odnosih. Drugi vidik državnega terorizma predstavlja represija in teroristične metode, ki jih uporabljajo državni organi znotraj države kot sestavni del ohranjanja reakcionarnega statusa quo (vojaško-fašistične diktature Latinske Amerike). (Pašanski 1987: 73).

Intenziteta pojava državnega terorizma je praviloma v obratnem sorazmerju s stopnjo uveljavljanja človekovih pravic in svoboščin, zato je le-ta sestavni del "politike" v državah s tradicionalno nedemokratskim političnim sistemom. To pa še zdaleč ne pomeni, da je državni terorizem v demokratičnih državah neznan pojav. Razvite države so skozi zgodovino svojega razvoja razvile učinkovite načine prikrite in posredne uporabe terorističnih metod. Moderna zgodovina pozna številne primere sponzoriranja terorizma s strani držav: zahodne sile so npr. neuspešno podpirale različne nacionalistične in antikomunistične upornike zoper Sovjetsko zvezo, prav tako pa so Sovjeti večinoma sodelovali z narodnoosvobodilnimi borci v Aziji. Znan primer je tudi francoska podpora ameriški vojni za neodvisnost od Velike Britanije ter ameriška podpora upornikom v Angoli, Nikaragvi, Kambodži in Afganistanu. Podpiranje teroristične skupine ima podobne prednosti kot podpiranje uporniške vojske, ima pa še določeno prednost, in sicer, da v primeru tajnega sponzoriranja za nasilje ne moremo odgovarjati.

Resničen cilj državnega terorizma je zastraševanje in povzročanje strahu med javnostjo ter s tem spremembo obnašanja le-te (Uekert 1995: 11). Če izhajamo iz te trditve in če v definicijo vključimo nasilje, ki ga izvajajo države in njeni zastopniki, potem pridemo do

zaključka, da najpogostejšo obliko terorizma danes izvajajo države ter da je količinsko protidržavni terorizem relativno nepomemben v primerjavi z državnim terorizmom. Dejstvo je, da imajo celo majhne države veliko več moči za teroriziranje kot pa najbolj napredni protidržavni teroristi (le državni teroristi imajo "orožje za množično uničevanje" ali zmožnosti za povzročanje lakote, podhranjenosti, pomanjkanja osnovnih življenjskih potrebščin... kot sredstva političnega zastraševanja in nadzora). V bližnji prihodnosti se je potrdilo, da je "viden porast terorizma po drugi svetovni vojni posledica državnega terorizma" (Sluka 1999: 2).

6.3.2.1 IRAN

Po islamski revoluciji se je na oblasti utrdil ajatola Homeini, ki je vzpostavil državo verskega fundamentalizma in strogega razumevanje islamskega prava. Ameriško zunanje ministrstvo od leta 1984 označuje Iran za največjega sponzorja terorizma na svetu. Ta islamska republika nadaljuje z zagotavljanjem finančnih sredstev in orožja, urjenja in zatočišča mnogim terorističnim organizacijam, ki delujejo na Bližnjem vzhodu in drugje po svetu. Iran je eden izmed ustanoviteljev islamskega Hezbollaha, z njim pa sta povezana tudi teroristični organizaciji Hamas in Palestinski islamski džihad.

Brez dvoma lahko rečemo, da Iran podpira skrajno militantne islamske fundamentaliste in separatiste v drugih državah. Za razliko od Libije ni Teheran skoraj nikoli podpiral neislamske teroriste. Najbolj odmevno dejanje državnega terorizma je Iran izvedel 1979, ko je pripomogel k zasedbi ameriškega veleposlaništva v Teheranu s strani študentskih islamskih revolucionarjev. Še vedno veljavno nagrado 2,8 milijona dolarjev za usmrnitev pisatelja Salmana Rushdija (fatva) zaradi njegove knjige *The Satanic Verses* štejemo za najbolj oseben terorističen akt s strani Irana.

Iran se je terorizma posluževal zaradi ideoloških razlogov in z namenom razširjanja svojega vpliva v Perzijskem zalivu. Prav tako si je prizadeval za oslabitev Saudijske Arabije in oslabitev manjših držav kot so Kuvajt, zlasti pa Bahrain. Čeprav Iran ni imel neposrednih interesov v Izraelu, so teheranski duhovniki podelili legitimnost za uničenje židovske države kot versko dolžnost najvišje vrste. Iranci so si želeli tudi okrepiti Šiizem v multietničnem, multiverskem, sekularnem Libanonu.

6.3.2.2 IRAK

Irak je izvedel zadnji protizahodni teroristični napad leta 1993, kljub temu pa je zelo aktiven pri podpiranju tujih terorističnih skupin in pri boju proti lastnim disidentom v tujini. Zatiranje kurdskega prebivalstva, zagotavljanje zatočišča, baz in druge podpore različnim terorističnim skupinam, predvsem tistim, ki se bojujejo proti vladam Turčije in Irana, kršenje človekovih pravic in agresivna vojaška politika so razlogi zaradi katerih Američani uvrščajo Irak na "os zla". Večinoma je bila podpora namenjena neverskim fundamentalističnim organizacijam, kot so Abu Nidal, Palestinska osvobodilna fronta, Arabska osvobodilna fronta in iranski Mujahedini-e Khalq ter PKK. Ne obstajajo pa trdni dokazi o sodelovanju Iraka z Al Kaido.

6.3.2.3 LIBIJA

Libija se sicer trudi popraviti svojo mednarodno podobo (izročitev teroristov odgovornih za eksplozijo na letalu Pan Ama), vendar po ameriškem mnenju še ni povsem izpolnila zahtev resolucije ZN. Libija še naprej ostaja glavna osumljenka za številne teroristične napade, med drugim tudi za eksplozijo v berlinski diskoteki leta 1986. Iz Libije so sicer izgnali organizacijo Abu Nidal, kljub temu pa je država ohranila tesne vezi z Islamskim džihadom in Ljudsko fronto za osvoboditev Palestine. Največje libijske podpore je bila deležna PLO in Abu Sajeffer, z vsemi sredstvi pa je sponzorirala Iro, Eto, RAF ter Združeno revolucionarno fronto v Sierra Leoneju.

Gadafi si je prizadeval, da bi bil na čelu arabsko – islamske revolucije, pri čemer se ni videl zgolj kot glavni ideolog, temveč tudi kot vodilni strateg. Libijski dododek od prodaje nafte je zagotovil potrebna finančna sredstva za podporo številnih terorističnih aktivnosti, vendar je kasneje postalo očitno, da je država premajhna, da bi ohranila kakršnokoli večjo politično in vojaško pobudo.

Čeprav ne obstajajo dejanski dokazi o neposredni vpletenosti libijskega političnega vrha z akti mednarodnega državnega terorizma, lahko ta dejanja uvrstimo med državni terorizem, saj so bile v njih vpletene libijske obveščevalne službe in drugi organi države.

6.3.2.4 IZRAEL

Zaradi izjemnega geostrateškega položaja temelji izraelska obrambna politika in doktrina na izvajanju agresivne, preventivne izpostavljene obrambe na področjih izven državnih meja ter jedrskem in konvencionalnem odvrčanju. Izrael lahko brez sence dvoma štejemo za glavnega protagonista državnega terorizma, kot primer navajamo dejstva, da sta tajni službi Shin Bet in Mosad organizirali umore pomembnih osebnosti PLO-ja ter da Izrael sistemsko izvaja nasilje nad arabskim prebivalstvom na okupiranih ozemljih (primer izraelskega bombardiranja naselja PLO v Tunisu in ameriška ugrabitev egipčanskega letala 1985) (Pašanski 1987: 128). Zaradi zahodne podpore, predvsem ZDA, ta država ni bila nikoli obsojena in sankcionirana za svoja dejanja, vendar je državna vpletost nesporna, saj so agenti dobivali ukaze neposredno z vojaškega in političnega vrha države.

6.3.2.5 ZDA

Vmešavanje v notranje zadeve drugih držav je že dolgo ameriška zunanje-politična usmeritev, zato v ta namen uporabljajo različne vrste intervencij, od vojaških do humanitarnih, prikrite operacije in agresijo. Svojo verzijo terorizma že tradicionalno označujejo za "protiterorizem" in si zaradi svojega statusa velesile lahko privoščijo najrazličnejše akte mednarodnega državnega terorizma, ki jih naknadno poskušajo pred mednarodno javnostjo opravičiti. Sporočilo je jasno: v primeru ameriških terorističnih napadov nima nihče pravice do samoobrambe. Po Chomskem (2002: 125) so ZDA s pravico vodilna teroristična država. Za svoja dejanja niso bile nikoli sankcionirane. Lahko se strinjamo z Noamom Chomskym, ki pravi, da bi lahko ZDA že jutri znatno zmanjšale obseg terorizma na svetu.²⁸ Vse, kar morajo storiti, je to, da ga same nehajo izvajati.

²⁸ William Blum v knjigi *Hudobna država* (Rough State) zatrjuje, da bi on sam v vlogi predsednika ZDA lahko teroristične napade ustavil v samo treh dneh. Najprej bi se opravičil vsem žrtvam ameriškega imperializma. Nato bi Izraelu sporočil, da ni več "51. ameriška zvezna država", svetu pa bi naznanil, da je konec ameriških intervencij po svetu. Nazadnje bi za 90% zmanjšal ameriški vojaški proračun in ameriškim žrtvam izplačal odškodnine. Svoj načrt Blum sklene z besedami, da bi to naredil v prvih treh dneh svojega bivanja v Beli hiši – četrti dan pa bi najbrž postal žrtev atentata (Pettiford & Harding 2005: 275).

Po ugotovitvah ameriškega zunanjega ministrstva smo bili v 90. letih priča upadu državne podpore terorističnim skupinam, predvsem zaradi sankcij, ki jih je mednarodna skupnost naložila tistim državam, ki so sponzorirale teroristične skupine. Žal pa število držav, ki so pripravljene nuditi zatočišče terorističnim skupinam ne upada. Na ameriškem črnem seznamu (države "osi zla") so tako še vedno države, ki so teroristom pred leti nudile pomoč ali pa odgovorne za različne napade (predvsem na ameriške cilje) še niso spravile pred sodišče. Čeprav je ameriška vlada obtožila niz držav podpore terorizmu, ni nobenega dokaza, da naj bi Severna Koreja, Irak, Libija, Sudan ali Kuba danes sponzorirale terorizem. Po podatkih zahodnih obveščevalnih služb je ostal Iran ena izmed redkih držav, ki financira teroristične skupine (Hezbollah, Hamas in Palestinski islamski džihad). Ameriški seznam držav lahko označimo kot "politično obarvan", ker ne vključuje ducat drugih držav, ki tajno podpirajo tuje teroristične skupine. Največkrat izvajajo akte mednarodnega državnega terorizma vojaško močne države tako demokratične kot nedemokratične, kar dokazujejo predsvem ZDA, ki so večkrat grobo kršile mednarodni pravni red za uresničevanje nacionalnih interesov.

6.3.3 SEPARTISTIČNI (ETNONACIONALNI) TERORIZEM

Za separtistični terorizem označujemo nasilje motivirano z uresničevanjem političnih ciljev, ki jih z ene strani udejanjajo avtonomni nedržavni akterji samo v okviru lastne države, pri čemer so tarče napada izključno domačega karakterja ter na drugi strani terorizem, bodisi tajni ali javni, ki ga izvajajo znotraj države državni organi proti svojim državljanom (Pašanski 1987: 8). Sem spadajo gibanja in skupine, ki se s pomočjo terorizma borijo za nacionalno, etnično osvoboditev od države, ki ji trenutno pripadajo. Cilj nacionalističnih teroristov je torej doseči ločeno državo²⁹ za svojo nacionalno skupino. Tovrstni terorizem naj bi dosegel še največ uspeha pri pridobivanju mednarodnega priznanja in simpatij. Strokovnjaki menijo, da so tovrstne skupine še posebej pozorne pri izbiranju nasilnih sredstev, da z njihovo prekomerno uporabo ne bi zlorabile podpore svoje skupnosti. Za to vrsto terorizma še posebej velja, da ga je težko definirati, saj številni člani teh skupin zase trdijo, da so borci za svobodo. Najbolj znani nacionalistični teroristični skupini sta IRA in ETA.

6.3.3.1 ETA³⁰ (Baskovska domovina in svoboda)

ETA se je pojavila kot študentsko odporniško gibanje, ki je nasprotovalo diktatorju generalu Francu, leta 1959. Baskovska separatistična organizacija ETA se od leta 1964 opredeljuje za oborožen boj za neodvisnost sedmih pokrajin na severu Španije in na severozahodu Francije, ki jo vodijo baskovski separatisti. Parola, s katero se zahteva formiranje baskijske države se glasi: **štiri plus tri je enako ena** in pomeni, da je potrebno od štirih baskovskih provinc v Španiji in treh v Franciji oblikovati eno baskovsko državo (Pašanski 1987: 95).

²⁹ Poleg nagnjenosti k odcepitvi obstaja tudi odtujenost od demokratičnega procesa. Odprtost legalnih kanalov političnega boja, ki drugače služi kot racionalna alternativa terorizmu, je v tem primeru blokirana z nezaupanjem v večino, ki naj bi na formalno demokratičen način izvajala diskriminacijo. Po mnenju mnogih strokovnjakov je bil zaradi tega terorizem, ki ima nacionalne in verske korenine vedno najsilovitejši, najbolj uporniški in najuspešnejši (Dimitrijević 1982: 96).

²⁸ Euzkadita Azkatasuna

Organizacija ETA je izvajala najmočnejše upore proti Frankovi diktaturi. Pod diktaturo generala Franca je bil prepovedan baskovski jezik, zatirali so njihovo specifično kulturo, zapirali in mučili so intelektualce in politike. Smrt generala je razmere korenito spremenila, ker se je skupina vedno bolj pričela posluževati nasilja kot političnega sredstva. ETA je svobodno izbrala pot nasilja na osnovi ideologije, ki je Baskijo predstavljala kot kolonijo nasilno osvojeno s strani Španije in bo lahko spet svobodna in samostojna samo z oboroženim bojem. Glavna cilja Ete sta bila prevzem moči in končna zmaga ter izzvati psihološko vojno in prikazati, da je bilo nasilje Baskom vsiljeno kot edina možnost. Kljub temu, da je prebivalstvo sprva dojemalo Etino nasilje kot norost, je represija, ki jo je nad Baski dodatno uvedel frankizem, to nasilje legitimiralo.

Marsikdo bi se strinjal, da je ETA dosegla znaten delež svojih ciljev. To se predvsem nanaša na dejstvo, da Baski niso ločen narod in glede na to je stopnja avtonomije, ki so jo dosegli presenetljiva. Demokratizacija Španije je Baskiji prinesla samostojno vlado. Španska ustava in statut o avtonomiji jim podeljujeta široko avtonomijo, katere posledica pa je tudi rastoča politična identiteta, ki za Baske postaja vse pomembnejša. Kljub dejstvu, da ima pokrajina Baskija danes večjo avtonomijo kot katera koli druga (imajo svoj parlament, policijo, svoj davčni sistem in kontrolo nad šolstvom), ETA in njeni podporniki ostajajo odločeni izboriti njeno popolno samostojnost. ETA z omejeno avtonomijo ni zadovoljna, saj imajo njene zahteve po odcepitvi od Španije zgodovinsko podlago. Baski, ki jih je skupaj okoli dva milijona, so namreč etnična skupina, ki je jezikovno in kulturno ločena od Španije, vendar nikoli ni imela svoje države. Prav brezpogojna ideologija in s tem povezana retorika skupini jamčita, da bo venomer našla tehtna opravičila za nadaljevanje svojega boja.³¹

Terorizem, ki ga izvajajo baskijski separatisti ima posebno značilnost, ki ga ločuje od ostalih vrst terorizma in terorističnih organizacij. Ta značilnost je pravzaprav trikratna: nobena teroristična organizacija na svetu ni ubila tolikšno število vojaških poveljnikov in

³¹ Ob upoštevanju demografije in dejstva, da so Baski v svoji regiji manjšina, bi bil lahko cilj dosežen le z etničnim čiščenjem in izgonom Nebaskov. To bi pomenilo preobrazbo vojne proti španski vladi v vojno proti španskemu prebivalstvu in postopoma proti večini Baskov, ki se ne bi strinjala z ideologijo organizacije ETA.

nikjer ni bil ujetih tako malo teroristov – pripadnikov določene teroristične organizacije. Tretja posebnost je v tem, da nobena teroristična organizacija nima svojega legalnega, v parlamentarno politično življenje vključenega "pogajalca"; to je politična organizacija Batasuna, ki organizacijo javno zastopa in brani ter je po moči in vplivu tretja politična stranka v Baskiji.

ETA se je iz antikolonialnega, antikapitalističnega, antiimperialističnega revolucionarnega gibanja z močnim ideološkim ozadjem, ki so jo podpirali celo baskovski intelektualci in duhovniki, transformirala v izključno nacionalistično teroristično gibanje, ki se sicer še vedno bori za določene cilje (za združitev Baskov v enotno državo), a je vendarle v ospredju predvsem razkazovanje moči in orožja. Terorizem baskovske organizacije se kaže kot izvajanje političnega boja, ki si prizadeva destabilizirati ali zrušiti demokratično špansko oblast. Svoja dejanja, ki imajo za cilj propagando in vzpostavljanje strahu, opravičujejo kot obrambo pred nepravilno situacijo (špansko zatiranje baskovskega naroda), zato poskušajo krivdo za svoje akcije pripisati sistemu Španije, proti kateremu se borijo. Francoska in španska policija poskušata onеспособiti organizacijo za izvajanje hujših napadov. ZDA in Evropska unija štejeta organizacijo ETA za teroristično organizacijo.

Preden sem zaključila pisanje svoje diplomske naloge je ETA 22. 3. 2006 na eni od baskovskih spletnih strani objavila, da bo odslej uporabljala le politična sredstva. ETA za zdaj spreminja torej le strategijo – iz nekakšne polvojaške oz. nasilne v politično, tudi v prihodnje pa se bo zavzemala za isti temeljni cilj. Njeno politično krilo Batasuna, ki je sicer že dalj časa prepovedano, tako da mora delovati v ilegali, bo morda kmalu dobilo pravico, da se javno udeležuje političnega življenja v Baskiji.

6.3.3.2 IRA (Irska republikanska armada)

Največja težava Ircev so Angleži (Pettiford & Harding 2005: 1 2).

irska misel neznanega avtorja

V začetku prejšnjega stoletja je bila vsa Irska pod britansko oblastjo, ki jo Irci nikoli niso

bili pripravljeni priznati. 24. aprila 1916 je skupina zanesenjakov v Dublinu proglasila samostojno Irsko republiko, Britanci so v nekaj dnevih ta upor zatrli (Čuček 1981: 93). Upor je bil podlaga za oblikovanje Ire (Oglaigh nah Eireann), ki je nastala iz ostankov uporniških enot, organiziral pa jo je Michael Collins. Armada je prisegla, da se bo borila vse dokler zadnji britanski vojak ne bo zapustil Irske.

Leta 1921 so 26-im okrajem Irske priznali status krajevne samouprave, vendar v okviru britanske skupnosti narodov. Šest severnih okrajev je ostalo pod neposredno angleško upravo, ki se danes imenujejo Severna Irska. Za večino Ircev je bila to zmaga, za Iro, ki se je borila za svobodo celotne Irske, je bil to poraz. Po silovitih neredih v Derryju leta 1969, ko je morala posredovati redna britanska vojska, se je IRA razdelila na dva dela: Uradno in Začasno. Prva je bila za politični dialog, medtem ko je slednja zagovarjala nadaljevanje oboroženega boja (Čuček 1981: 93).

Začasna IRA je imela jasen cilj: pobijati britanske vojake toliko časa in v takem številu, da bosta londonski parlament in angleška javnost pristali na umik vojske. Dodatno naj bi k temu pripomogel prenos vojskovanja v Anglijo. Med taktične cilje Začasne Ire bi uvrstili onemogočanje delovanja političnega sistema, prisiljevanje Britancev na umik, uničenje "unionizma" pri protestantih ipd., njeni strateški cilji pa so doseganje neodvisnosti in vse bolj tudi doseganje socialistične družbe (Simeunović 1989: 125). V primerjavi s cilji palestinskih skupin kot je Hamas, ki so težili k popolnem uničenju sovražnika, so cilji Ire omejeni po obsegu, slednji so želeli doseči zgolj združitev otoka v enotno državo Irsko z Dublinom kot političnim središčem.

Uradna IRA je medtem enostransko razglasila premirje in začela iskati rešitev v ideologiji. Uuveljavila je tezo, da je nadaljevanje oboroženega boja nesmiselno, ker se v osnovi bojujejo proti lastnemu delavskemu narodu, četudi je ta protestantske vere. Izhod so videli v socialistični in proletarski revoluciji, ki se bo rodila v posebnih pogojih meščanske demokracije. Trdili so, da bodo protestantski delavci naposled spoznali, da so samo orodje v rokah angleških kapitalistov in da se bodo združili s katoliškim delavskim razredom v boju zoper skupnega sovražnika. Toda iz tega ni bilo nič (Čuček 1981: 95).

Leta 1994, ko je IRA napovedala prekinitev ognja, je upanje za mirno rešitev zraslo.

Njeno večinsko legalno politično krilo Sein Finn³² začne pogajanja z Britanci leto kasneje in leta 1998 dosežejo sporazum, s katerim lahko skupščina Severne Irske vključuje protestante in katoličane. Leta 2001 se IRA začne razoroževati, kljub temu pa nekatere paravojaške enote orožje obdržijo.

Pri terorizmu na Irskem je močno poudarjen socialni element, ki se kaže v tem, da obe sprti strani zastopata predvsem delavce, med katerimi seveda obstajajo znatne razlike, sam spopad pa ima značilnosti razrednega konflikta. To se kaže v tem, da imajo delavci – katoliki najmanj plačana dela, tudi breposelnost katoliške mladine je trikrat večja kot brezposelnost med protestantsko mladino, čeprav za slednjo v povprečju velja slabša izobraženost. Kljub obstoju drugih političnih strank, v bistvu vlada ena sama, unionistična stranka. Slednja se na oblasti ohranja zgolj zato, ker služi interesom protestantov, ki imajo dvotretjinsko večino. Katoličani, ki predstavljajo tretjino prebivalstva, niso nikoli imeli možnost, da bi kakorkoli vplivali na zakonodajno ali izvršno oblast. Logičen zaključek bi bil, da sama religija (protestantizem vs. katolištvo) v tem konfliktu ne igra primarne vloge, temveč so bolj v ospredju socialne razlike.

Odpor Ircev britanski dominaciji je imel značilnosti antikolonialnega boja, ki se je pretežno izvajal brez uradne podpore. Zaradi nezmožnosti uporabe drugih metod so se v boju neredko uporabljale teroristične metode. Pripadniki Ire so se vedno in vselej pojmovali kot borci za svobodo in ne teroristi, v imenu tega boja pa so dovoljena vsa sredstva. Britanska vojska se je v boju z Iro posluževala vseh dotlej znanih in učinkovitih metod: od ostrega zasliševanja do nedokazanih tajnih usmrtitev. Ker je politično krilo Ire Sein Finn začelo politična pogajanja o rešitvi severnoirskega vprašanja, jo ZDA od leta 2000 ne prištevajo več med teroristične organizacije.

³² Sein Fein je najstarejše politično gibanje na Irskem, ustanovljeno 1905. Zavzemajo se za ustanovitev nove Irske, ki bi temeljila na ekonomskem in socialnem razvoju, pristni demokraciji, udeležbi, enakosti in pravičnosti na družbeni in gospodarski ravni ter trajnem miru v enotnosti. Leta 1919 je Sein Finn ustanovil neodvisen irski parlament – Dail Eireann – in razglasil suverenost republike Irske. Oblikovali so neodvisne institucije, ki so vključevale delujočo centralno vlado, ministrstva in sodišče na republiški ravni. Odgovor britanske vlade je bil prepoved vseh teh institucij in napoved vojne novi irski demokraciji (<http://users.westnet.gr/~cgian/irahist.htm>; 6. 4. 2005).

6.3.4 VERSKI TERORIZEM

Trideset do petintrideset let nazaj je bil globalni terorizem pretežno sekularen po značaju, po usmeritvi pa levi, desni ali nacionalističen. Od takrat naprej so se po svetu pojavila radikalna religiozna gibanja, ki so imela precejšen vpliv na sodobni terorizem. Nekateri avtorji so mnenja, da je verski terorizem neprecedenčen ne le po ciljih in izbiri tarč, marveč tudi po svoji smrtnosti, ki je relativno visoka v primerjavi s tradicionalnim (sekularnim) terorizmom, in sicer zaradi razlik v vrednotnem sistemu in načinih legitimizacije. Za razliko od sekularnih teroristov, ki nasilje nad neidentificiranimi žrtvami smatrajo za nemoralno in kontraproduktivno, verski teroristi, ne le da moralno opravičujejo tovrstno nasilje, temveč naj bi bilo le-to neizogibno za doseganje njihovih ciljev. Razlike so tudi v ciljih, kjer lahko sekularne teroriste označimo za utilitariste, ki poskušajo doseči spremembe, ki bi koristile večjemu številu ljudi, medtem ko imajo verski teroristi bolj natančno definirane cilje, ki bi zgolj koristile njim in istoverujočim.

Verski terorizem je nasilje, ki se ga ljudje poslužujejo v imenu religije, svetih spisov in moralnih norm, ki jih določa religija. Predstavlja torej sredstvo za doseg višjih tj. verskih ciljev. Namen ima fizično uničenje (teroristični napadi islamskih skrajnežev) ali pa se pojavi kot posledica doseganja (verskih) ciljev (sionizem). Verski teroristi z religijo legitimizirajo, opravičujejo in zagovarjajo svoja dejanja oz. poskušajo z uporabo nasilja uresničiti božje zapovedane cilje in s tem doseči radikalne spremembe (Rapport v Al-Khattar 2003: 25). Cilj jim niso takojšnje, kratkoročne koristi, temveč božja nagrada. Verski teroristi verjamejo, da je družba v kaotičnem stanju in zato poskušajo spremeniti status quo v neko novo stanje (stanje idealne družbe). Da bi dosegli ta cilj, je uporaba nasilja (terorizma) po njihovem upravičena z verskimi načeli (uporaba nasilja v imenu Boga in vere) (Al-Khattar 2003: 85).

Izrabljanje religije za legitimiziranje terorizma pa vendarle ni omejeno na eno samo religijo, temveč je značilno za vse tri večje religije, tj. Islam, Judaizem in Krščanstvo. Po nekaterih podatkih je skoraj polovica od nekaj manj kot 60 znanih terorističnih skupin versko motiviranih. Najbolj razvpite tovrstne skupine so Al Kaida, palestinski Hamas,

libanonski Hezbollah in japonski Aum Shinrikyo. Te skupine v nasprotju z nacionalističnimi s svojimi dejanji ne iščejo velike publicitete, ampak so usmerjene predvsem v čim večje število civilnih žrtev. Versko motivirane pa niso le skupine, ampak tudi določeni posamezniki, ki se poslužujejo terorizma.³³ Verski terorizem v primerjavi z ostalimi vrstami terorizma predstavlja tudi najnevarnejšega, saj je gorečnejši za doseg svojih ciljev pripravljen plačati tudi najvišjo ceno - svoje življenje.

6.3.4.1 Judaizem in terorizem

Terorizem je že od najzgodnejših časov povezan z verskim uporništvom. Za prvo takšno versko organizacijo štejemo Zelote in Sicare³⁴, ki so delovali v letih 66-73 n.št. Bili so aktivni pri bojevanju proti rimski okupaciji v Palestini, kjer so zagrešili mnoga teroristična dejanja v imenu Judaizma.³⁵ Z umori so hoteli doseči dvoje: odvrniti uglednejše Žide od sodelovanja z okupatorji in pokazati množicam, da je okupacija nekaj začasnega in jo je mogoče odpraviti z orožjem. Sicari se niso obdržali dolgo časa, vendar je bil njihov učinek na židovsko skupnost opažen kasnejša obdobja pred ustanovitvijo države Izrael. Postali so zgled za mnoge moderne židovske teroristične skupine (Rapport v Al-Khattar 2003: 27). Danes bi jih nekateri imeli za borce za svobodo (cilj je bil izgnati Rimljane iz Palestine), nekateri pa za teroriste (ker so pobijali predvsem znane osebnosti tedanje družbe in so za reševanje sporov uporabljali nasilje). Končalo se ni tako, kakor so si zamislili. Sicari sicer Rimljanov niso uspeli pregnati s svojimi zakrivljenimi nožmi, pustili pa so nam eno zgodnjih pričevanj o terorizmu. Pri njihovem delovanju je mogoče zaznati tudi socialne prvine, ker so bili njihovi napadi usmerjeni tudi na posojevalce denarja (Čuček 1981: 16).

Prvo polovico 20. st. zaznamuje začetek modernega židovskega terorizma z organizacijo Irgun, ki se je v Palestini s terorističnimi sredstvi borila proti britanskim silam vse dokler

³³ Takšen primer je judovski skrajnež Baruch Godstein, ki je leta 1994 v mošeji v Hebronu z avtomatsko puško pobil 29 muslimanskih vernikov.

³⁴ I me so dobili po ukrivljenih nožih, ki so jih uporabljali.

³⁵ Ni odveč, če se vprašamo, ali je bila to res teroristična organizacija ali samo skupina nasilnih kriminalcev, ki je svoje aktivnosti izvajala pod pretvezo verskega fanatizma.

niso dosegli neodvisnosti. Leta 1968 je bila osnovana Židovska obrambna zveza (Jewish Defence League, JDL), katere cilj je bil preprečevati Arabcem in Nežidom napade na Žide in njihove interese.

Judje obsojajo napade na muslimane v Hebronu in takšne incidente smatrajo za teroristična dejanja. Mnogi med njimi trdijo, da je z verskega zornega kota to neopravičljivo dejanje. Kljub temu pa verski voditelji ne izključujejo dejstva, da lahko Judaizem upravičuje uporabo nasilja v posebnih primerih kot je samoobramba (obramba ozemlja, ki naj bi po Bibliji pripadalo Izraelcem), "pravična vojna" (napadi na muslimane v mošejah) ali upor proti okupatorjevemu zatiranju. Skratka, v primerih ko gre za reševanje življenj, je nasilje opravičljivo (Al-Khattar 2003: 48). Napačno razlaganje vere motivira židovske teroriste, da z nasilnimi sredstvi uveljavljajo svoja verska prepričanja, ki konkretno pomenijo izgon vseh Arabcev iz Izraela, s čimer bi se osnovala čista judovska država in nadzor nad njo. Verska ideja, ki se skriva za tem ciljem, je da Nežidi ne bi smeli nadzorovati niti delčka izraelske zemlje. Za doseganje cilja se poslužujejo nasilja, ki naj bi ustrahovalo Arabce, da posledično zapustijo deželo.³⁶

JUDAIZEM IN FUNDAMENTALIZEM³⁷

Judovski fundamentalizem je postal aktualen po nacističnem holokavstu in z ustanovitvijo države Izrael. Tako kot je za islamske fundamentaliste je tudi za judovske značilen spor s sekularno državo, ki ga predstavlja Izrael oblikovan na osnovi ideologije političnega cionizma. Za judovske fundamentaliste sta središčnega pomena predvsem ideje o Judih kot izvoljenem ljudstvu in Palestini kot obljubljeni deželi. Iz tega izhajata dve posledici: iz svete zemlje je potrebno odstraniti vse tuje elemente in si prizadevati za njeno dobrobit. Skrajno ortodoksni Judje nasprotujejo sekularni judovski državi, religiozni nacionalisti pa sprejemajo državo Izrael, ki naj bi postala bolj konfesionalna. Na temelju verzov Tore je bila oblikovana skrajno genocidna politika do Arabcev.

³⁶ Največjo pozornost javnosti je bila deležna strategija načrtnih likvidacij aktivistov radikalnih arabskih organizacij. V ozadju atentatov in poskusov usmrtitev na pomembne predstavnike islamskih terorističnih organizacij stojita izraelska obveščevalna služba Mosad in izraelske oborožene sile.

³⁷ Namenoma se izogiba izrazu judovski fundamentalizem, podobno velja v nadaljevanju za islam.

Pozornost javnosti so si judovski fundamentalisti pridobili po dveh krvavih dogodkih: poboju 24 Palestincev pred mošejo v Hebronu februarja 1994 in atentatu na izraelskega ministrskega predsednika Jicaka Rabina novembra 1995.

6.3.4.2 Krščantvo in terorizem

Za razliko od Islama in Judaizma, zgodnje Krščanstvo ni bilo povezano s podtalnimi organizacijami in je bilo posledično manj prikrito in bolje dokumentirano.³⁸ Temelj večine krščanskih organizacij je posebna interpretacija Biblije glede nasilnih (terorističnih) dejanj, ki vključuje antisemitska, antičrnska gibanja in gibanja proti splavu. Temeljno prepričanje desničarskih ekstremistov je superiornost bele rase in s tem manjvrednost črncev, nebelcev in Židov v rasnem, duhovnem in fizičnem smislu (Harris v Al-Khattar 2003: 29). Značilnost krščanske filozofije je verovanje, da mora biti božji zakon na zemlji ponovno vzpostavljen za Jezusovo vrnitev. Bela rasa mora spet prevladati, da bi s tem porazila "Satanske sile" in Žide, ki nadzirajo svetovne vlade in ZDA. Krščanski ekstremisti zagovarjajo nasilje nad Židi in manjšinami, ker to niso ljudje in zato ni moralnih sankcij za njihovo uničenje (White v Al-Khattar 2003: 29).

Za krščanske teologe je prav tako kot za židovske značilno neodobravanje terorizma v imenu religije (poudarek na pacifizmu krščanske vere), se pa zavedajo možnosti zagovarjanja uporabe nasilja (in ne terorizma), ki temelji na nekaterih verskih načelih. Podobno kot v Judaizmu gre predvsem za samoobrambo (ne le posamezniki, tudi država lahko uporabi nasilje, da bi zaščitila nedolžne ljudi) in pravično vojno (tj. Križarske vojne).³⁹ Pomembno je tudi poudariti dejstvo, da 99,9% nasilja v imenu vere temelji na

³⁸ V današnjem času, ko se zgražamo nad versko motiviranim "islamskim" terorizmom, ne smemo pozabiti, da je bilo v zgodovini tudi veliko kristjanov, ki so imeli za sveto dolžnost, da s silo odstranijo tiste, ki ne hodijo po "pravi" poti. V ta kontekst spadajo posamezni spisi Tomaža Akvinskega, čeprav resda temeljijo bolj na teoriji kot na praksi. Srednjeveški pisci so s primeri iz Svetega pisma ter primeri iz stare Grčije in Rima dokazovali, da ni potrebno slediti tistim, ki jih sumimo nerazumnega vladanja (Pettiford & Harding 2005: 36).

³⁹ Koncept svete vojne se je v krščanstvu najbolj manifestiral v križarskih vojnah, katerih ideja se je opirala na avtoriteto Stare zaveze in rimsko pravno tradicijo. Križarska vojna je bila pot k odrešitvi in z bojevanjem svete vojne v

napačnem razumevanju Biblije oz. interpretacije Biblije na način, ki opravičuje dejanja in vzroke določene krščanske skupine (Al-Khattar 2003: 58).

6.3.4.3 Islam in terorizem

Za Islam je vse od smrti preroka Mohameda značilna uporaba umorov kot sredstva, podvržena jim je bila pravzaprav "večina sekt in skupin". Mnogi raziskovalci terorizma postavljajo izvor islamskega terorizma v 11.st. in ga povezujejo z Assassini. Njihov namen je bil očistiti Islam (v skupnosti, kjer ni ločenosti med političnimi in verskimi institucijami), da bi tako ustvarili pogoje za prihod Odrešitelja. Sama beseda "assassin" dobesedno pomeni uživalca hašiša, kar se je nanašalo na proces omamljanja članov, da bi s tem doživeli izkušnjo življenja v raju. Nebesa so končni cilj vsakega mučenika in so nagrada za njihova dobra dela (Barghotti v Al-Khattar 2003: 31).

Islam se v zahodnih medijih in literaturi bolj pogosto kot ostale religije povezuje s terorizmom, kar je postalo izrazito predvsem po islamski revoluciji v Iranu leta 1979 in sovjetski intervenciji v Afganistanu. Po afganistanski zmagi nad sovjetsko vojsko so se islamisti preusmerili v izgradnjo zmogljivosti, ki bi pripomogla k porazu preostale velesile – ZDA, vključno z njenimi zaveznicami v muslimanskih državah. Islamski teroristi ne vidijo razlike med vdorom sovjetskih enot v Afganistan 1980. leta in ameriških sil v Irak leta 1990. V obeh primerih vidijo zunanje vmešavanje z namenom ohranjanja ekonomske in politične koristi zunanjih sil s preprečevanjem slabitve lokalne in politične elite pod sovjetskim (v primeru Afganistana) in zahodnim vplivom. Islamska revolucija v Iranu je navdihnila mnoge islamske skupine in organizacije po svetu, kot npr. Hezbollah v Libanonu.

imenu Boga so kristjani izpolnjevali svojo dolžnost ter so bili zanj nagrajeni. K upravičevanju nasilja ni pripomogla le odrešitev, ki jo dobi križar v vojni, temveč tudi označevanje muslimanov za največje sovražnike kristjanov.

Muslimanski teologi poudarjajo dejstvo, da je Islam religija miru⁴⁰ in je proti vsakršnemu terorizmu, pri čemer se ne razlikujejo od krščanskih in židovskih teologov. Teror ni imanenten Islamu in tisti, ki prekoračijo vsako mejo zla s svojimi dejanji, diskreditirajo sebe in ne Islam. Zaradi tega ne moremo za "islamske teroriste" imenovati tistih, ki zagrešijo zločin v imenu te vere ter zločinska dejanja za "islamski terorizem", ker takšni termini implicirajo na popolnoma drugo konotacijo Islama, in sicer to, da je terorizem značilen za Islam. Terorizem nima vere in ni omejen na nobeno religijo.

Tudi v Islamu odkrijemo določene izjeme pri odobravanju nasilnih dejanj, v primeru izraelskih civilnih ali vojaških tarč. V ostalih, predvsem primerih ameriških žrtev, pa je uporaba nasilja opravičljiva le proti vojaškim tarčam izven ZDA. Odobravanje nasilja v teh primerih temelji na predpostavki, da so muslimani in Arabci v vojni z Izraelci ter da ZDA podpirajo Izrael. Zaznavanje in vedenje muslimanskih verskih voditeljev do uporabe nasilja proti Nemuslimanom se prvenstveno vrtijo okrog treh tem: sveta vojna proti "sovražnikom Islama" (podobno konceptu "pravične vojne"), upiranje izraelski zasedbi in prakticiranje pravice do samoobrambe⁴¹ (Al-Khattar 2003: 61).

Zaključimo lahko, da imajo vse tri religije svojo razlago pri definiranju ciljev terorizma. V Judaizmu gre predvsem za odstranjevanje določenih političnih nasprotnikov ali za maščevanje nekaterih krivic. Terorizem je zmeraj povezan s političnimi zadevami, nikoli ne gre za terorizem zgolj zato, ker Bog od nas zahteva, da uporabimo nasilje za verske cilje. Na drugi strani krščanski teologi v svoji definiciji trdijo, da je cilj lahko karkoli. Muslimanski teologi se osredotočajo na politične cilje terorizma. Izpostavljajo predvsem dejstvo, da je večina t.i. islamskega terorizma usmerjena k osvobajanju Palestine in Južnega Libanona izpod izraelske okupacije. Stična točka teh treh religij je ugotovitev, da

⁴⁰ Mir je končni cilj Islama in pravo razumevanje islamske vere, mir in varnost pa nista omejena samo na muslimane, temveč na vse ljudi (Nemuslimane). Na to kaže tudi najpogosteje uporabljen muslimanski pozdrav, ki se glasi "Assalam alaikum", kar pomeni "Mir s teboj".

⁴¹ Islam prepoveduje nasilno islamizacijo, kar potrjuje tudi Koran v poglavju El-Bekare, kjer je zapisano, da "ni prisile v vero." Do nasilne islamizacije ni tudi nikoli prišlo. Država z največjim številom muslimanov na svetu je Indonezija, kamor nikoli ni stopila islamska vojska, temveč so takratni prebivalci sprejeli Islam preko trgovcev (Pašić 2002: 131).

je ne glede na cilj verskega terorizma končni cilj uresničevanje "pristine vere" (oz. njihove interpretacije vere v družbi). Zanimivo pa je, da nobena religija pri definiranju religijskega terorizma pod terorizmom ne označuje nasilja storjenega v imenu vere, poskušajo celo izključiti svojo religijo iz tovrstnega nasilja in zavračajo misel, da v njihovi veri terorizem sploh obstaja. Strinjajo se, da je glavni vzrok uporabe vere za opravičevanje terorizma predvsem pomanjkanje ustreznega verskega znanja. Nasilje lahko spodbujajo naslednji religijski elementi: napačno branje in razumevanje doktrine (dobesedna interpretacija, selektivno razumevanje religije, branje svetih verzov izven konteksta), razočaranje s statusom quo in prizadevanje za doseganje določenih ciljev, ki so politični (ustanovitev države v Palestini ali obramba države v primeru Izraela) ter družbeni (popoln židovski nadzor Zahodnega brega ali prevlada bele rase v ZDA) ali verski cilji (izvajanje verskega prava v islamskih državah, vsiljevanje židovskega prava v Izraelu ali nadzor nad družinskimi zadevami v krščanstvu, kot je na primer nasilje proti splavu).

Religiozni motivi v terorističnem delovanju lahko popolnoma prevladajo (primarni religiozni motivi) ali pa so le delno prisotni (sekundarni religiozni motivi). Primarne religiozne motive je v nasilju teroristov mogoče zaslediti takrat, ko religija predstavlja bistvo njihovega političnega, socialnega in revolucionarnega delovanja. V tem kontekstu so verske resnice gonilna sila njihovega obnašanja. Primere takega delovanja najdemo v ZDA (nasilje kristjanov, ki nasprotujejo splavu), v Indiji med hindujskimi ekstremisti in na Bližnjem vzhodu med islamskimi fundamentalisti. Večjemu številu etno-nacionalistov in drugih revolucionarnih gibanj je nacionalna svoboda ali kakšna druga oblika avtonomije primarna motivacija za nasilno delovanje. Religija sicer predstavlja pomemben element, a je pri vzpostavitvi etnične ali nacionalne identitete drugotnega pomena. V takih primerih govorimo o sekundarnih religioznih motivih. Take primere najdemo v Severni Irski med katoliškimi in protestantskimi teroristi, v južnem Sudanu med kristjani in tradicionalnimi verniki ter med judovskimi teroristi.

SAMOMORILSKI TERORIZEM

je pripravljenost žrtvovati življenje za uničenje ali poskus uničenja tarče z namenom doseganja političnega cilja. Samomorilske napade⁴² uporabljajo skupine, ki delujejo na podlagi močnega ideološkega – religioznega ali nacionalističnega – naboja, predvsem pa med člani prevladuje ideja mučeništva in popolnega žrtvovanja za dosego višjega cilja, ki ga verske skupine razumejo kot božjo zapoved ali sveto vojno. V Islamu je potrebno med seboj ločevati samomor od samožrtvovanja, pri čemer je samomor prepovedan⁴³, s samožrtvovanjem pa si zagotoviš pravico do posmrtnega vstopa v raj (postaneš šehid). Samomorilski napadi so v vsakem primeru odraz skrajne nemoči in obupa, ki najpogosteje izvirajo iz globoke nepravčnosti ali težnje za višjimi cilji.

Če je samomorilski napad pravilno izveden, zahteva mnogo žrtev in povzroči veliko škodo. Zaradi tako radikalnega pristopa do bojevanja, pritegne široko medijsko pozornost in oslabi nasprotnikovo moralo. Tovrstni napad je privlačen za teroristične skupine, ker ne zahteva znanja in posedovanja zapletene tehnologije. Hkrati pa samomorilski napadalec zagotavlja, da se bo napad zgodil v najugodnejših okoliščinah z največnim možnim učinkom. Prednost takšnega napada je tudi v tem, da za samomorilski napad ni treba načrtovati umika z napadenega območja in ker med napadom izvajalec izgubi življenje, ni tveganja, da bi ga ujeli in tako ogrozili svojo organizacijo.

⁴² Samomorilsko delovanje posameznikov ali skupin v boju je poznano že iz antike. Primer boja do zadnjega moža v breizhodnem položaju so Termopile, ko so špartanski vojaki do zadnjega moža zadrževali Perzijce. Judovski bojevniki so s fanatično vero v boga bili brezupen boj z rimskimi legijami. Z vero in mislijo, da je njihov gospodar lahko le bog in nihče drug, so ob neizbežnem koncu uporniki različnih radikalnih verskih frakcij izvedli množične samomore, kakršen se je zgodil na Gamali in Masadi. Samomorilske napadalce sodobnega časa predstavljajo japonske kamikaze, katerih tehnika napada je bila ponovno uporabljena 11. septembra 2001.

⁴³ Nikakor ne moremo trditi, da so samomorilski napadi del izključno islamskega sveta, muslimanska vera ima sicer v nekaterih delih močno primes mučeništva, smrt v boju za obrambo vere zagotavlja odhod v nebesa, toda samomor Koran izrecno prepoveduje. Za samomorilske napadalce ne velja, da naredijo samomor, ampak izpolnijo verski ukaz oz. od Boga dano povelje. Ker je samomor v Islamu strogo prepovedan večina duhovnih voditeljev in radikalnih ideologov (Sajib Kutb, Ahmed Yasin, Dr. Abdul Aziz Rantisi) poudarjajo, da ta dejanja niso samomori, temveč mučeništvo, ki je versko sprejemljivo ali zaželeno.

V 80. letih je bil samomorilski terorizem prisoten predvsem v Libanonu, Kuvajtu in na Šri Lanki, nakar se je v 90. razširil na Izrael, Panamo, Alžirijo, Pakistan, Argentino, Turčijo, Tanzanijo in Kenijo. Poudariti moramo, da samomorilske akcije nimajo izključno religiozne podlage. Samomorilske napade so prevzele tudi sekularne organizacije, kot npr. Kurdska delavska stranka PKK v Turčiji ter Brigade mučenikov al-Akse. Danes obstaja 10 verskih in sekularnih terorističnih skupin, ki samomor uporabljajo kot taktiko proti lastni in/ali tuji vladi (oz. vladam). To so PKK, Hamas, Palestinski islamski džihad, Hezbollah, Egiptovski islamski džihad, Oborožena islamska skupina (GIA), Osvobodilni tigri Tamila (LTTE), Al Kaida, indijska Barbar Khalsa International (BKI), čečenske uporniške skupine v Rusiji in skupine, ki se borijo za samostojnost Kašmirja. Največ samomorilskih operacij sta izvedli Hezbollah in Tamilski tigri. Tako je do leta 2001 sedemnajst skupin izvedlo 300 samomorilskih napadov v 14 državah.

(http://www.janes.com/security/international_security/news/usscole/jir1020_1_n.shtml;
9. 3. 2005)

ISLAM IN FUNDAMENTALIZEM

Islamski fundamentalizem se je pojavil v poznih 60-ih, ko je bila dosežena določena stopnja modernizacije ter po neuspehu sekularnih ideologij, kot sta nacionalizem in socializem. Značilna je zloraba termina fundamentalizem s strani Zahoda, ker je beseda sprva označevala protestantsko gibanje v ZDA, ki se je zavzemalo za dosledno izpolnjevanje cerkvenega nauka. Med letoma 1911 in 1913 je baptistična skupnost izdala zbirko enajstih zvezkov *The Fundamentals*, v katerih je Sveto pismo opisovala kot neizpodbitno resnico.⁴⁴ Lahko bi rekli, da je islamski fundamentalizem stanje, v katerem obstaja družba utemeljena na islamskih postulatih, Koranu in Poslanikovi praksi.

Za vse tri religije je značilno, da je fundamentalizem skrajno političen. Fundamentalisti so odločeni postaviti Boga in religijo spet v ospredje. Vsaka fundamentalistična skupina

⁴⁴ Če je fundamentalizem povratak h koreninam Islama, tedaj je skrajni fundamentalizem po Espositu (1995: 8) skrajno vračanje k osnovam. Postavlja se logično vprašanje, kako je sploh mogoče imeti vero, ne da bi imeli temelje vere? To implicira, da je vsak vernik v bistvu fundamentalist, ne glede na vero, ki ji pripada.

je prepričana, da ima sekularna ali liberalna družba za cilj odstranitev religije, zato so se za Boga "borili". Tovrstna gibanja na začetku nasprotujejo pripadnikom lastne vere in le v poznejši fazi preusmerijo svojo pozornost na tujce. Zgodovina je pokazala, da zatiranje vodi fundamentaliste v večjo skrajnost in v tem vidijo dokaz, da želi družba uničiti religijo.

7. VERSKE TERORISTIČNE SKUPINE

7.1 ISLAMSKES TERORISTIČNE SKUPINE

Tisti, ki našo revolucijo označujejo za teroristično, želijo s tem zavesti svetovno javno mnenje in mu preprečiti, da bi spoznalo resnico, spoznalo naš pravi obraz, obraz pravice in samoobrambe.

Svetovnemu javnemu mnenju hočejo tudi preprečiti, da bi spoznalo pravi obraz sionizma, ki je obraz terorja in tiranije. Razlika med revolucionarjem in teroristom je v namenu njune borbe.

Kdor se bori za pravično stvar, kdor se bori za osvoboditev svoje dežele, kdor se bori proti okupatorjem in izkoriščevalcem ali proti kolonizatorjem, ne more biti v nobenem primeru terorist.

[...] Ne, za pravičen in legitimen boj gre, za boj, ki ga posvečuje tudi Ustanovna listina ZN, pa tudi Splošna deklaracija človekovih pravic. [...] Pozivam vas, da našemu narodu dovolite, da na svoji zemlji vzpostavi svojo neodvisno narodno suverenost. Sem sem prišel z oljčno vejico v eni in s svojo puško revolucionarja v drugi roki. Ne dopustite, da mi oljčna vejica omahne iz rok. V

Palestini divja vojna, a nekoč bo v Palestini zavladal mir.

Jaser Arafat na Generalni skupščini OZN 13. novembra 1974 (Fossati 2005: 46).

Židje in Arabci so v Palestini živeli v zadovoljivi slogi vse do 19.st., ko so se iz Evrope začele vračati prve večje skupine Židov. Po preselitvi Judov po II. svetovni vojni postane Palestina prava domovina Judov. Do 1948 Judom torej ni mogoče priznati pravice do samoodločbe na prostoru Palestine. Palestino so Judje v veliki večini po lastni volji in povsem legalno zapustili, predvsem zaradi ekonomskih razlogov (Palestina je puščavska dežela). S t.i. razdelitveno resolucijo (Resolucija GS 181), ki predvideva razdelitev Palestine v dve državi, arabsko in judovsko, so Judje dobili pravico do države v Palestini. Na podlagi legitimnosti, ki jo je podarila sama OZN, je zanikanje države Izrael danes v nasprotju z mednarodnim pravom. Vendar imata oba naroda pravico do države v Palestini, vsako zanikanje teh pravic pa je nedopustno.

Glavno in izključno izraelsko teroristično grožnjo predstavlja palestinsko-arabski element, ki zanika obstoj neodvisne judovske države v središču arabskega Bližnjega vzhoda. Tovrstna teroristična grožnja ima dvojen namen: ustrašovati in škodovati Izraelu ter doseči palestinski strateški cilj – vzpostaviti palestinsko državo na sedanjem ozemlju Izraela. Teroristično ogrožanje judovske države se razlikuje od ogrožanja drugih držav, predvsem zato ker ima za cilj uničenje Izraela in njegovega prebivalstva, medtem ko so

teroristična dejanja v drugih državah ponavadi uperjena na trenutno oblast države. Dosežki palestinskih teroristov so bili dolgoročno kontraproduktivni. Z operacijami kot je bila ugrabitev ministrov OPEC-a so se palestinski teroristi odtujili ne le Arabcem, ampak celemu svetu. Na uspeh palestinskega terorizma lahko gledamo le z vidika povečanja podpore s strani številnih arabskih držav, ki so na Izrael izvajale politični pritisk.

Aktivnosti palestinskih terorističnih organizacij se razlikujejo v naslednjih dimenzijah: islamistične (Hamas, Islamski džihad), sekularne (Fatah) in/ali marksistične (PFLP – Narodna fronta za osvoboditev Palestine). Delijo se tudi na tiste, ki zagovarjajo radikalno uničenje Izraela in na tiste, ki podpirajo rešitev problema z ustanovitvijo dveh ločenih držav – Palestine in Izraela. Palestinska osvobodilna organizacija (PLO) je krovna organizacija palestinskega odpora, ki ji je priznan status opazovalke /-ca OZN. Dokler ni priznala Izraela, opustila nasilja in si 1993 v Oslu prizadevala za rešitev v okviru dveh držav, je bila doma sprejeta kot edina legitimna predstavnica palestinskega ljudstva. Glede na strukturo in izvorni namen organizacije, PLO ni klasična teroristična organizacija, saj le-te ponavadi ne težijo k ustanovitvi lastne vojske in prevzemu oblasti, ampak so to značilnosti gverile.

7.1.1 Hamas ⁴⁵ (Islamsko odporniško gibanje)

Gibanje je bilo ustanovljeno leta 1987 kot oboroženo krilo antinacionalistične, verske organizacije Muslimanska bratovščina. Slednja se je ukvarjala predvsem z versko indoktrinacijo in različnimi kulturnimi in družbenimi dejavnostmi v številnih arabskih državah. Ta skupina se je v 80. letih pod vodstvom ustanovitelja Sheikha Ahmeda Yassina radikalizirala, kar je bilo povezano z neznosnimi socialnimi in ekonomskimi razmerami v Gazi. Za skupino je bilo značilno rivalstvo s PLO, ki je težilo k ustanovitvi sekularne palestinske države, v nasprotju z verskim Hamasom, ki ni bil pripravljen na kompromis z Izraelom, marveč je vztrajal na uničenju židovske države. Hamas sestavljajo tri neodvisna krila: Politično krilo, ki zbira denar, izvaja propagando in novači nove člane ter Obveščevalno krilo, ki se je kmalu po nastanku združilo z Vojaškim, ki predstavlja akcijsko jedro.

⁴⁵ Harakat al-Muqawamah al-Islamiyya

Hamas si prizadeva za reformiranje družbe v skladu z Islamom in za nacionalno osvoboditev zgodovinske Palestine. Razločuje med kratkoročnim ciljem, tj. ustanovitvijo Palestinske države na Zahodnem bregu in Gazi ("od Sredozemskega morja do reke Jordan") (Laqueur 1999: 138) in dolgoročnim ciljem, kamor sodi ustanovitev palestinske islamske države na celotnem ozemlju Palestine (kar bi pomenilo uničenje Izraela). Nekateri avtorji zato vidijo v Hamasu tako versko kot tudi separatistično skupino.

Hamas verjetno predstavlja najradikalnejšo palestinsko organizacijo. Poleg tega, da gre za organizacijo, ki skuša svoje cilje doseči z oboroženim bojem, je izpeljala tudi nekaj političnih akcij, ko je denimo predlagala svoje kandidate na volitvah v Gospodarsko zbornico na Zahodnem bregu, na politični moči na palestinskih ozemljih pa so pridobivali vse od začetka Intifade. Hamas ima močno versko zaledje (to je mogoče razbrati že iz imena), poleg tega pa skuša nove člane in finančna sredstva pridobivati prek džamij. Pri Hamasu gre za posebno vrsto religijskega prebujanja, ki je v veliki meri povezano z nacionalnim bojem proti okupatorjem, a je hkrati ujeto v mreže domačih in mednarodnih političnih dogajanj.

V času pisanja moje diplomske naloge je Hamas decembra 2005 prepričljivo premagal stranko Fatah na volitvah in dobil več kot 80 sedežev v parlamentu. Pri vključevanju v proces političnega odločanja je Hamas odstopil od svoje ustanovne listine, v kateri zahteva uničenje Izraela in islamsko državo od Sredozemskega morja do reke Jordan, in svoj politični program tako približal narodnemu konsenzu. Za Hamas naj bi bila tako sprejemljiva država na Zahodnem bregu, v Gazi in v arabskem delu Jeruzalema. Eden izmed palestinskih komentatorjev pravi, da po novem njihov cilj ni islamska država, temveč islamska družba.

7.1.2 Islamski džihad

Islamski džihad konec 70. let 20. st. ustanovita islamska aktivista Fathi Shiqaqi in Abd al Aziz Awda. Na začetku svojega delovanja se je skupina osredotočila predvsem na napade na visoke državne uradnike znotraj Egipta. Po atentatu na egiptovskega predsednika Anvarja Sadata, leta 1981, je bila skupina izgnana iz Egipta.

Islamski džihad naj bi bil najbolj radikalna teroristična organizacija na območju Izraela in Palestine. Njihov cilj je ustanovitev islamske palestinske države in uničenje Izraela s sveto vojno. Zagovarjajo ideologijo, da naj bi uničenje Izraela in zahodnjaškega vpliva na Bližnjem vzhodu vodilo k osvobajanju Palestine ter združevanju Arabcev in muslimanskih držav v veliko Islamsko državo. Edini način za doseganje ciljev vidijo v džihadu oz. sveti vojni. Boj ni usmerjen samo proti Nemuslimanom, ampak tudi proti arabskim režimom, ki so se od Islama oddaljili in so naklonjeni zahodnemu sekularizmu. (<http://www.frontpagemag.com/Articles/ReadArticle.asp?ID=7614>; 9. 2. 2006)

Prisotnost skupine v tujini je bila osredotočena v Siriji in sirskem zasedenem delu Libanona, kjer so se agenti urili skupaj s Hezbollahom ter tudi izvedli nekaj združenih operacij proti izraelskim silam. Iran je postal glavni finančni sponzor, s čimer je gibanje postalo orodje iranske politike v arabsko-izraelskem konfliktu. Islamski džihad smatra ajatolo Homeinija za edinega legitimnega voditelja celotnega muslimanskega sveta. Razlog za to leži v zmagi iranske revolucije nad zahodnjaškimi poskusi izključevanja Islama iz politike ter zaradi posebnega uspeha pri vzpostavljanju države na osnovah islamskega prava.

Za razliko od palestinskega Hamasa si Islamski džihad ni prizadeval, da bi razvil socialno in izobraževalno infrastrukturo ter da bi privabil množice. Hamas se je razvil v množično gibanje, ki ima zelo razširjeno mrežo verskih in vojnih institucij, Islamski džihad pa je ostal revolucionarna avantgarda z nekaj stotimi aktivisti. Obe gibanji sta zavrnili sporazum iz Osla 1993 leta kot izdajo palestinskih in islamskih pravic in sta sprožili napade na izraelske tarče, da bi zaustavili mirovni proces. V nasprotju s Hamasom Islamski džihad ni ključeval palestinskim oblastem, čeprav jim ni priznaval legitimnosti in ni sodeloval na palestinskih volitvah 1996. Kljub uspehom ostaja Islamski džihad manjše gibanje, ker mu prvenstveno primanjkuje institucionalnega omrežja. To dejstvo mu tudi onemogoča, da bi se osredotočil na svoje ideološke cilje.

7.1.3 Osvobodilni tigri Tamilskega Ealama (LTTE)

Skupina bolj znana pod imenom Tamilski tigri si že več kot 20 let (od zgodnjih 70.) prizadeva za vzpostavitev etnične države Tamilov na Šri Lanki. V tamilskem uporuh lahko prepoznamo običajne poteze konflikta: dve različni etnični skupini na majhnem območju, kjer ena obtožuje drugo, da ji krati pravice, in zahteva večjo avtonomijo ali neodvisnost. Konflikt v Šri Lanki poteka med večinskimi Singalci (okoli 74%) in manjšinskimi Tamili (okoli 18%).⁴⁶

Organizacija LTTE je sestavljena iz dveh delov, vojaškega in političnega krila, pri čemer je slednje podrejeno vojaškemu. LTTE sestavlja več skupin: pomorska skupina (t.i. Morski tigri), letalska skupina (t.i. Zračni tigri), bojno krilo (t.i. polk Charlesa Anthonyja), samomorilska enota (t.i. Črni tigri), obveščevalna služba in politična skupina. Dostop do razvitih orožij je omogočil, da se je organizacija razvila v eno najučinovitejših terorističnih organizacij. LTTE je edina organizacija, ki ji je uspelo ubiti dva državna voditelja (predsednika indijske vlade Radživa Ghandija leta 1991 in predsednika Šri Lanke Ranasingha Premadasa leta 1993). Črni tigri so najbolj razvita enota samomorilskih napadalcev, do leta 2000 so npr. izvedli že 168 napadov, kar predstavlja dve tretjini vseh samomorilskih napadov (Novak 2002: 27).

Tamilski tigri so z oboroženim bojem proti oblasti začeli šele po neredih leta 1983. V taktiki samomorilskih napadov naj bi prav Tamili prvi razvili poseben tip bombe, ki si jo samomorilski napadalec pritrdi na telo. Tovrstno taktiko sta pozneje začela posnemati Hezbollah in Hamas. Uspeh LTTE gre pripisati predvsem problemom v šrilanški obveščevalni službi, ki je politizirana: pomanjkljivosti pri zbiranju in analizi podatkov in skoraj nikakršni protiobveščevalni dejavnosti. Vsekakor lahko pritrdimo mnenju Novaka (2002: 28), da so se LTTE pokazali kot ena najuspešnejših organizacij. Na svetu ni organizacije, ki bi imela tako razvito mednarodno mrežo, ki bi dosegla takšne uspehe in na noge postavila takšno vojsko (čeprav je njeno delovanje omejeno na Šri Lanko).

⁴⁶ Skupini se razlikujeta v jeziku: singalščina, uradni jezik Šri Lanke, spada k indijskim jezikom, tamilščina pa spada k uralskim jezikom; skupini sta si različni tudi po religiji – Singalci so budisti, Tamili pa hindujci.

Konec 90. je Tamilskim tigrom uspelo doseči več vojaških uspehov, kar je šrilanško vlado prisililo v pogajanja. Osvobodilni tigri Tamilskega Ealama so večkrat poudarili, da je njihov cilj neodvisna tamilska država, na Šri Lanki pa miru ne bo toliko časa, dokler zastavljeni cilj ne bo uresničen. Tamili so decembra leta 2001 z oblastmi sklenili premirje, ki se ga obe strani večinoma držita.

7.1.4 Hezbollah⁴⁷

Leta 1982 je kot odgovor na izraelsko zasedbo Libanona nastala ohlapna zveza vojaških, političnih in socialnih skupin libanonskih muslimanskih Šiitov, ki so se pod iranskim pritiskom tesneje povezovale v organizacijo kot jo poznamo danes. Poimenovala se je za "Božjo stranko" (Hizb Allah). Islamska revolucija v Iranu 1979, ki je bila ključna pri nastanku Hezbollaha, je postala vzor šiitskim voditeljem v Libanonu, prav tako pa se je bilo novo iransko vodstvo pripravljeno aktivneje angažirati v libanonski šiitski skupnosti. Hezbollah naj bi tako služil iranskim strateškim interesom v Libanonu in tako je Iran postal glavni Hezbollahov podpornik⁴⁸ in zaščitnik pri njegovem političnem delovanju. Svoje akcije je omejil na Libanon in severni Izrael, čeprav so potrjeni trije primeri delovanja izven regije (napad na izraelsko veleposlaništvo v Buenos Airesu 1992 in napad na judovski kulturni center v Buenos Airesu ter Izraelsko veleposlaništvo v Londonu 1994).

Leta 1985 je bila objavljena ustanovna listina gibanja, v kateri je zapisano, da predstavlja Iran jedro nove islamske države, ki bo združevala vse muslimane. Postavili so si naslednje cilje: - izgon izraelskih sil iz Libanona kot uvod v uničenje države Izrael in osvoboditev Jeruzalema

⁴⁷ Hezbollah je politično gibanje. Napade izvaja njegovo vojaško krilo Islamsko odporniško gibanje, tega pa ne gre zamenjevati s Hamasom, ki uporablja enako ime.

⁴⁸ Ta podpora se je kazala v prostovoljcih (pripadniki Revolucionarne straže) ter pošiljkah orožja in pomoči (iz katere so se izplačevale plače in je Hezbollahu omogočil sodelovanje v izobraževalnem, socialnem in humanitarnem sistemu).

- izgon ZDA, Francije in njihovih zaveznikov iz Libanona in odstranitev njihovega vpliva

- svobodna izbira prebivalstva glede oblike vladavine in poziv ljudem naj izberejo islamsko obliko.

Te cilje so združili v enoten širši cilj, tj. uničenje Izraela in s tem vzpostavitev islamske države v Libanonu. Hezbollah je kmalu prešel od besed k dejanjem, saj so se zavedali, da lahko z nasilnimi akcijami pridobijo podporo Sirije in Irana, obenem pa jih je iranska izkušnja naučila, da ideologija zahteva brezkompromisen boj z nasprotniki (Novak 2002: 28).

Sprva je Hezbollah izrazil nepripravljenost za delovanje v obstoječem libanonskem političnem redu, kar se je spremenilo leta 1992, ko se je organizacija odločila za sodelovanje na parlamentarnih volitvah. Z vstopom Hezbollaha na politično sceno so se cilji organizacije nekoliko spremenili. Med uradnimi cilji organizacije so se tako začele pojavljati ideje o izboljšanju ekonomskih temeljev libanonskih prebivalcev, izboljšanje izobrazbene strukture, boljše socialne in zdravstvene razmere, razvoju človekovih pravic in uspešni zunanji politiki kot pogoju za sožitje znotraj države.

Hezbollah se od drugih libanonskih milic razlikuje v temeljnih pogledih. Voditelji skupine, ki so večinoma iz vrst šiitske duhovščine, so oblikovali revolucionarno vizijo novega Libanona, katere središče predstavlja islamska država v Libanonu. Njihovo poslanstvo ni izboljšati relativen položaj ene izmed libanonskih konstitutivnih skupnosti, temveč iz Libanona narediti idealno islamsko družbo in državo (Kramer v Reich 1990: 132).

Z uspehi je Hezbollah vplival na izraelsko javno mnenje, ki je izražalo občutek nemoči in videlo zasedbo Libanona kot neuspešno. Maja 2000 je Ehud Barak izpeljal svojo predvolilno obljubo o umiku Izraelcev iz Libanona, ki so se po 22-ih letih tudi dokončno umaknili, s tem pa je Hezbollah dosegel svoj glavni cilj. Ponižali so ZDA in Francijo, s čimer so dosegli umik večnacionalnih sil iz Libanona. Hezbollah lahko upravičeno trdi, da je edina bližnjevzhodna vojska, ki je premagala izraelsko vojsko na bojišču, kar

predstavlja dobro izhodišče v političnem boju. Čas pa bo pokazal, ali se bo Hezbollah preoblikoval v politično stranko in sodeloval v libanonskem političnem sistemu ter razpusil svoje vojaško krilo.

7.1.5 Al Kaida⁴⁹

"Prva multinacionalna teroristična skupina 21. stoletja" (Gunaratna 2003: 1) je nastala v obdobju 1979-89 kot del boja mudžahidov proti sovjetski okupaciji v Afganistanu. Začetni namen al Kajdinega gibanja je bil povezati med seboj razpršene arabske sile, ki so se borile proti Rdeči armadi. Cilj organizacije, ki je po naravi prvenstveno politična, je oblikovanje panislamskega (ne zgolj panarabskega) kalifata (islamske države) po vsem svetu v sodelovanju z zavezniškimi islamskimi ekstremističnimi skupinami. Drugi cilj islamskih radikalcev je znebiti se zahodnjaškega vpliva oz. ameriške prisotnosti iz Afrike (Etiopije, Somalije, Džibutija in Eritreje) kot pomembne strateške regije (Landau 2002: 69).

Islamski bojovníki, kot je Osama bin Laden zavračajo priljubljeno interpretacijo islamskega prava, češ da je preveč permissivna. Koran tolmačijo v njegovem najstrožjem pomenu in poudarjajo, da lahko svoje cilje dosežejo le z uporabo sile. Od leta 1998 je bin Laden ZDA večkrat objavil vojno napoved ter s tem pozval tudi svoje privržence, da mu sledijo. Poleg tega je izrekel fatvo oz. verski dekret, ki muslimanom narekuje umore ameriških civilnih in vojaških oseb⁵⁰ ter njihovih zaveznikov. Z džihadom se je končni cilj bin Ladna - ustanovitev islamskih vlad povsod po svetu v muslimanskih državah - deloma uresničil v Afganistanu z režimom Talibanov. Uničenje saudskega režima in

⁴⁹ Al Kaida pomeni "temelj".

⁴⁷ Zapis, ki odseva njegovo filozofijo med drugim pravi: "Naše mnenje je, da so največji tatovi in teroristi na svetu Američani. Pred tovrstnimi napadi se lahko branimo samo tako, da uporabimo podobna sredstva. Ne razlikujemo med vojaškimi osebami in civilisti. V tem poslanstvu so naše tarče vsi. Vsak fizično sposoben musliman je dolžan, da povsod pobija Američane in njihove zaveznike, tako vojake kot civiliste, dokler njihove vojske ne zapustijo islamskega ozemlja razbite in zlomljenih krill." (Pettiford & Harding 2005: 78)

njegova zamenjava z izvirnim islamskim režimom je cilj, ki je še posebnega pomena za voditelja al Kaide (Meka in Medina v Saudski Arabiji sta sveti mesti za Muslimane).

Da bi preživela, se je al Kaida po G. Stevenu in R. Gunaratni (2004: XX) preoblikovala iz skupine v gibanje, pri čemer je prešla tri faze. Po sovjetskem umiku iz Afganistana, je al Kaida predstavljala skupino, ki je podpirala lokalna džihadiska gibanja v boju za zatiranje muslimane. Z zagotavljanjem finančne in logistične podpore je skupina igrala pomembno vlogo v deželah svete vojne – Alžirije, Tadžikistana, Bosne, Čečenije, Kašmira in Egipta. V prvi fazi so torej nudili pomoč sorodnim skupinam ali neposredno napadali njim nasprotujoče vlade večinoma v muslimanskih državah. Za drugo fazo je bilo značilno tesno sodelovanje z egipčanskimi skupinami, predvsem z egipčevskim Islamskim džihadom. Posledica tega sodelovanja je razvoj lastnih zmogljivosti za izvajanje operacij, faza pa se je neslavno končala z 11. septembrom 2001.⁵¹ Večino napadov, ki so sledili enajstem septembru, niso bila delo al Kaide, temveč njenih podpornih skupin, ki niso posedovale zadostnega znanja in so povzročile več žrtev med muslimani kot nemuslimani. S tem se je gravitacijski center premaknil onstran meja al Kaide na njene podporne celice, ki predstavljajo grožnjo v različnih regijah sveta.

⁵¹ Druga svetovna vojna je vodena na osnovi Machiavellijevih slavnih besed, da cilj opravičuje sredstva. Preneseno na 11. september – bi bil takšen napad po tej logiki strateški napad na legitimen cilj. Civilne žrtve bi pojmovali kot kolateralno škodo. Islamski učenjaki v nasprotju s tem trdijo, da je takšen napad gnusen, ker da bi bil cilj opravičljiv, morajo biti sredstva in metode v skladu z islamsko paradigmo, po kateri nasilje nad nedolžnimi ni dovoljeno, kar so v vsakem primeru bili ljudje v letalih in zgradbah. Ubiti nekoga, ki se ne bori, je terorizem (http://www.mm.co.ba/sehara/zanimljivi_tekstovi/art123.html; 2. 12. 2005).

Bin Ladnova skupina je spremenila naravo terorizma⁵², ki naj bi postal "globalni instrument" za izpodbijanje "zahodnega vpliva v muslimanskem svetu" (Gunaratna 2003: 1). Dejanja, ki jih pripisujejo tej organizaciji, v veliki meri ne ustrezajo obstoječim opredelitvam: so globalna, nimajo jasno definiranih političnih ciljev (razen splošnega nasprotovanja Američanom). Al Kaida deluje kot skupek različnih ohlapno povezanih skupin, ki deluje po vsem svetu. S svojo organizacijo in raznolikostjo se je sposobna infiltrirati v vsako muslimansko skupnost v kateri koli državi ter se prilagoditi različnim družbenim sistemom. Povezana je z različnimi terorističnimi skupinami, kar ji omogoča večje zmogljivosti tako pridobivanja sredstev kot tudi načrtovanja in izvajanja akcij.

7.2 AUM SHINRIKYO (Vrhovna resnica)

To pravzaprav ni teroristična organizacija v klasičnem pomenu besede, ampak apokaliptični kult. V smislu religije ima kult osnovo v različici budizma z dodatki krščanstva, hinduizma in številnih psevdoznanstvenih verovanj. Cilj skupine lahko razberemo iz imena kulta - učenje resnice o nastanku in uničenju sveta. Njegovi privrženci verjamejo v preroške sposobnosti voditelja Shoka Asahare, ki je za bližnjo prihodnost napovedal izbruh svetovne vojne, v kateri naj bi prišlo do jedrske apokalipse. Iz te naj bi Aum Shinrikyo izšel kot vrhovna sila na Japonskem in celem svetu. Tisti, ki bodo duhovno razsvetljeni, bodo preživeli tudi jedrski holokavst. Kakšen smisel naj bi v sklopu teh priprav imelo pet posod smrtonosnega plina sarina, ki so jih leta 1995 nastavili v pet vagonov tokijske podzemne železnice, ni bilo nikoli razjasnjeno, niti tekom sojenja, ki je privedlo do obsodbe krivcev.⁵³

⁴⁹ Tipološko gledano je Osama bin Laden nov tip terorista. Svoje prepričanje o lastnem poslanstvu, svojo križarsko vojno proti "nevernikom" združuje s finančnimi sredstvi. Bin Laden je zasebni terorist z zasebno vojsko, po lastnem prepričanju "Alahov vojščak", ki je pripravljen z zlorabo Islama pobiti na tisoče ljudi in mirno dovoliti, da jih pobijejo drugi. Z nizom napadov na ZDA zato podoba mednarodnega terorizma v okviru njegovih dimenzij in profila storilcev dobiva povsem nove oblike (Pohly 2001: 10).

⁵³ Pomembno pa je – opozarja Walter Laqueur – da je do tovrstnega logičnega preskoka prišlo in da je nekemu blaznežu uspelo zavesti upoštevanja vredno število inteligentnih, tehnično visoko izobraženih ljudi. [...] Ni mnogo takih, ki bi zato, ker verjamejo v apokalipso, poskušali pospešiti njen prihod in

Aum Shinrikyo je s svojim javnim terorističnim delovanjem pričel junija 1994. Skupina je v mesto Matsumoto pripeljala hladilni tovornjak v stanovanjsko soseščino, kjer so aktivirali računalniško-vodeni sistem za izpust oblaka sarina. Ta okolica je bila cilj napada z razlogom. V njej so živeli trije sodniki, ki so zasedali na obravnavi procesa zoper skupino. Odvetniki kulta so jih opozorili, da bodo na sodišču proces najbrž izgubili. Ker se pripadniki skupine s tem niso niso bili pripravljeni sprijazniti, so v Matsumoto poslali ekipo, da bi sodnikom preprečili sprejetje škodljive sodbe. Žrtev je bilo sedem, 500 ljudi pa je bilo prepeljanih v bolnišnico.

(<http://www.cdc.gov/ncidod/EID/vol5no4/olson.htm>; 9. 2. 2006).

Med leti 1990 in 1995 je bilo nekaj očitno neuspešnih poskusov biološkega terorizma. Neuspehe lahko pripišemo številnim dejavnikom, med katere spada predvsem pomanjkanje ustreznih tehnoloških zmogljivosti, lahko so posledica prekuhavanja bioagensov ali nezadostnega znanja pravilne uporabe le-teh. Čeprav je imel kult močno finančno zaledje, ni bil preveč uspešen pri novačenju bioloških znanstvenikov. Z vidika obsega, ambicij in drznosti dejavnosti na področju proizvodnje in uporabe biološkega in kemičnega orožja kult drastično odstopa od ostalih terorističnih skupin. Sporočilo odmevnega napada na tokijski železnici političnemu vodstvu je bilo jasno. Cilj napada ni bil iracionalen, imel je namen pobiti čim več policistov, ki so na njihovih lokacijah načrtovali racije.

Leta 1989 se je kult želel registrirati kot verska skupnost, da bi s tem pridobili določene ugodnosti (pravica do posedovanja imetja, zaščita pred kakršnim koli vmešavanjem države in davčni privilegiji). Na začetku so jim registracijo zavrnili, predvsem zaradi vrste pritožb. Po javnih demonstracijah in tožbi jim je bil nekaj mesecev kasneje podeljen legalen status.

lastnoročno pomagati poslednji sodbi, da čimprej nastopi. Toda danes bi lahko ti maloštevilni dobili sredstva, s katerimi bi to dejansko izpeljali, in le upamo lahko, da zgled sekte Aum ne bo našel takih ali drugačnih posnemovalcev (Fossati 2005: 12, 13).

Shoko Asahara, karizmatični ustanovitelj skupine, je imel tudi politične ambicije. Skupaj z 20 privrženci je 1989 neupešno kandidiral na parlamentarnih volitvah s Stranko vrhovne resnice. Po mnenju mnogih japonskih analitikov je poraz močno zaznamoval gibanje in je postal točka preobrata v njihovi ideologiji. Asahara je politični neuspeh sprejel preveč osebno in prisegel, da se bo "maščeval vsem tistim, ki so si drznili stali na poti Aum Shinrikyu". Takrat se odloči za pridobivanje orožja za množično uničevanje in nasilno rušenje oblasti, svoje privržence pa pozove, da se pripravijo na neizbežni Armageddon (<http://www.watchman.org/profile/aumpro.htm>; 9. 2. 2006).

Dejanja Aum Shinrikyu so bila popolnoma logična v kontekstu njihovega vrednotnega sistema. Sami so si priznavali legitimnost in s tem zavračali družbo ter so se konec koncev čutili obvezane, da se soočijo z njo. Ker niso bili zmožni svojega cilja – politične moči - doseči z legitimnimi sredstvi, so se odločili za preventivne napade. Tistega marca je bilo uvedeno novo orožje – strupeni plin. Na obzorju se je pojavil grozljiv obraz terorizma. Po napadu so japonske oblasti zaplenile zmogljivosti skupine za proizvodnjo kemičnega in biološkega orožja ter večino finančnih sredstev skupine, njenega delovanja pa kljub temu niso prepovedale. Danes se skuša skupina prenoviti pod novim vodstvom in imenom (Aleph – novi začetek). Kljub deklarirani nenasilnosti, oblasti še naprej skrbno nadzorujejo dejavnost njegovih članov. Asaharo in enajst njegovih pripadnikov je sodišče februarja 2004 ob koncu sodnega procesa obsodilo na smrt z obešanjem, toda zaradi pritožbenih postopkov ni bila izvršena še nobena kazen.

7.3 RADIKALNE SKUPINE V ZDA

Do 11. septembra 2001 so ZDA največjo teroristično grožnjo predstavljale prav domače radikalne skupine. Njihove ideologije in politični cilji so popolnoma različni, saj med njimi najdemo portoriške separatiste, bele supremaciste, nasprotnike umetne prekinitve nosečnosti in radikalne okoljevarstvenike (ekoteroriste). Beli supremacisti svoj *raison d'être* – rasizem, antisemitizem in uporništvo – upravičujejo in legitimizirajo na teoloških osnovah. V ZDA obstaja gibanje Krščanske identitete, katere pripadniki izražajo različne mite rasističnih doktrin, ki vključujejo na Bibliji utemeljeno upravičevanje sovraštva do Judov, črncev, vseh drugih in drugačnih ter zavračajo državno avtoriteto, nujen nadzor in

nadrejenost. Najbolj znan ameriški terorist je brez dvoma Timothy McVeigh, beli rasist, ki je z improvizirano bombo leta 1995 v Oklahoma Cityju porušil zvezno upravno stavbo in ubil 168 ljudi. Ta dogodek jasno dokazuje, da versko motiviran terorizem ni fenomen omejen zgolj na islamske skupine z Bližnjega vzhoda, kot je bilo sprva večinsko mnenje, temveč je značilnost vzhajajočih radikalnih sekt in religioznih gibanj kjerkoli po svetu.

8. ZAKLJUČEK

Mednarodni terorizem je v 20. st. pomembno zaznamoval politično prizorišče in postal neobvladljiv problem sedanjosti. Brez poročanja medijev bi imel mednarodni terorizem manjši vpliv na svetovno politično dogajanje, same teroristične skupine bi bile manj prepoznavne, s tem pa tudi cilji za katere se zavzemajo. Učinki globalnega terorističnega delovanja so vse bolj izraziti, mnogostranski, največkrat nepričakovani in nekontrolirani. Terorizem postaja vedno bolj pomembna sestavina politike (zunanje in notranje), zaradi vse pogostejše uporabe fizične sile v političnem življenju. Na eni strani smo soočeni s terorizmom kot globalnim problemom, na drugi strani pa je ta postal poseben način razreševanja političnih interesov.

Če izpostavimo vprašanje dometa terorističnih akcij, v vseh opredelitvah terorizma stoji določba, da gre za politično ciljano dejanje. Torej ne gre za naključje, maščevanje, uveljavljanje privatnega interesa, kriminal ipd., temveč za politično akcijo, kratka dejanje, ki meri na spremembo političnega konsenza, na spremembo razmerja političnih sil v določeni politični skupnosti. Terorizem je torej motiviran s političnimi, verskimi ali ideološkimi cilji, vendar so v določenem smislu teroristični cilji **vedno politični**, ker si skrajneži, ki so jim vodilo verska ali ideološka prepričanja večinoma skušajo pridobiti politično moč, in s tem družbo prisilili, da se prilagodi njihovim pogledom. Terorizem je povezan s politiko v dveh vidikih, in sicer zaradi prepričanja teroristov, da lahko s svojimi dejanji izzovejo politične spremembe ter zaradi dejanskih političnih posledic dejanja. Na osnovi tega lahko v celoti potrdim svojo prvo hipotezo, ki se je glasila, da so teroristični cilji v svojem bistvu vedno politični.

Zgodovina nas uči, da je samo terorizem redkokdaj zadosten za uresničitev političnih ciljev. Pokazal se je za zelo učinkovit dodatek v političnem konfliktu, z njim je mogoče doseči omenjene taktične cilje, kar je tudi razlog za njegovo pogosto uporabo kot metode boja. Čeprav terorizem dosega zelo malo zastavljenih strateških ciljev, je danes še vedno najpogostejša oblika političnega nasilja, saj lahko teroristi z minimalnimi stroški in tveganjem povzročijo veliko škodo, dosežejo maksimalno publiciteto, zagotovijo izpustitev ujetih tovarišev in si pridobijo velike vsote denarja za nakup orožja in za razširitev delovanja. Terorizem je v glavnem uspešnejši pri doseganju strateških in dolgoročnih ciljev, ki so več ali manj namenjeni doseganju medijske pozornosti določene teroristične skupine (propaganda, zastraševanje⁵⁴) kot posredni korak do realizacije samih ciljev (s ciljem, da bodo oblasti pod vplivom javnega mnjenja popustile). Javna predstavitev argumentacije vzrokov za terorizem in ciljev terorističnega dejanja je pomembna zato, ker tako lažje prepoznamo politične elemente terorizma.

Po Fossatiju (Lukšič 2005: 216) velja, da se z radikalnimi sredstvi, uporabo terorističnih akcij, na zahodu ne da spremeniti političnega konsenza do te mere, da bi npr. IRA dosegla svoj temeljni cilj ali da bi ETA dosegla neodvisnost Baskije. Nobena teroristična organizacija ni prignala političnih razmer do tovrstnega cilja: da bi trajno spremenila razmerje političnih sil. Kar je terorističnim akcijam praviloma sledilo, je bila povečana stopnja represije, povečana intenzivnost konflikta in zmanjšanje možnosti za njegovo končno rešitev. Teroristične skupine praviloma zavračajo idejo, da bi bilo treba kdaj pristati na pogajanja ali na opustitev terorističnih metod.

Uporaba nasilja teroristom ni le zadnje sredstvo, temveč pogosto samo sebi namen, vse bolj cilj in vse manj sredstvo. Čeprav so cilji nasilja obrnjeni v prihodnost, ti predstavljajo odgovor na neko nepravico (ekonomska neenakost, družbene krivice, razpad sistema vrednot), ki se je zgodila v preteklosti. Vzrok so lahko blokirane družbe oz. družbeni sistemi, ki ostajajo na mestu, napetosti v njih pa se kopičijo, dokler dokončno ne izbruhnejo v terorizmu. Tovrstne družbe so največkrat preveč konsolidirane, da bi jih bilo mogoče spremeniti z normalnimi političnimi instrumenti, in če se v njih

⁵⁴ "Ubij enega človeka, pa jih boš prestrašil deset tisoč". (star kitajski pregovor)

pojavi terorizem, to posledično pomeni, da je nekaj narobe. Nasilje različnih skupin, ki le-tega uporabljajo za dosego svojih političnih, nacionalnih ali drugih ciljev temelji na tem, da se je vršilec nasilja znašel v neznosnih okoliščinah, zato mora biti njegova uporaba razumljiva. S tem lahko potrdim tudi svojo drugo hipotezo, in sicer, da vidijo teroristi v uporabi nasilja edini način za doseganje svojih ciljev.

9. LITERATURA

Knjige:

1. Aref, Al-Khattar (2003) Religion and Terrorism. London: Praeger Publishers.
2. Bodansky, Yossef (2002) Mož, ki je napovedal vojno Ameriki in korenine islamskega terorizma; Ljubljana: Orbis.
3. Bovard, James (2003) Terrorism and Tyranny. New York: Palgrave Macmillan.
4. Clutterbuck, Richard (1994) Terrorism in an Unstable World. London: Routledge.
5. Cronin, Isaac (2002) Confronting Fear: A History of Terrorism. New York: Thunder's Mouth Press.
6. Čuček, Janez (1981) Terorizem. Ljubljana: Cankarjeva založba.
7. Dimitrijević, Vojin (1985) Strahovlada. Beograd: Rad.
8. Dimitrijević, Vojin (2000 – druga izdaja) Terorizam. Beograd: NIRO "Radnička štampa".
9. Đorđević, Nenad (1980) Međunarodni terorizem. Beograd: Jugoštampa.
10. Elaine, Landau (2002) Osama bin Laden. Twenty-First Century Books.
11. Esposito, L. John (1995) The Islamic Therat – Myth or Reality? New York: Oxford University Press.
12. Fossati, Marco (2005) Terorizem in teroristi. Ljubljana: Založba Sophia.
13. Graeme Steven C.S. & Gunaratna Rohan (2004) Counterterrorism. California: Santa Barbara.
14. Gračanin, Petar (1989) Savremeni terorizam – jugoslovenski pogled. Beograd: NIP "Poslovna politika".
15. Guanaratna, Rohan (2003 - druga izdaja) Inside Al Kaida: Global Network of Terror. London: Hurst & Company.
16. Guelke, Adrian (1998) The Age of Terrorism and the International Political System. London: I.B. Tauris Publishers.
17. Gurr Nadine & Cole Benjamin (2000) The New Face of Terrorism. London: I.B. Tauris press.
18. Laqueur, Walter (2003) No End to War: Terrorism in 21th century. New York: London Continuum.

19. Nacos, L Brigitte (1994) *Terrorism and the Media: From the Iran Hostage Crisis to the Oklahoma City Bombing*. New York: Columbia University Press.
20. Noam, Chomsky (2002) *Pirates and Emperors, Old and New: International Terrorism in the Real World*. London: Pluto press.
21. Pašić, Ahmed (2002) *Islam in muslimani v Sloveniji*. Sarajevo: Založba Emanet.
22. Pašanski, Milan (1987) *Savremene kamikaze*. Beograd: NIRO "Književne novine".
23. Petrič Ernest & Stanič Gojko (1978) *Sodobni politični terorizem*. Ljubljana: Univerzum.
24. Pettiford Lloyd & Harding David (2005) *Terorizem: Nova svetovna vojna*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
25. Pohly, Michael (2001) *Osama bin Laden in mednarodni terorizem*. Tržič: Učila International.
26. Purg, Adam (1997) *Boj proti mednarodnemu terorizmu*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola.
27. Reich, Walter (1990) *Origins of Terrorism: Psychologies, Ideologies, Theologies, States of Minds*; Washington: Woodrow Wilson center press.
28. Silke, Andrew (2004) *Research on Terrorism: Trends, Achievements and Failures*. London: Frank Cass.
29. Simeunović, Dragan (1989) *Političko nasilje*. Beograd: NIRO Radnička štampa.
30. *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1991) 5. knjiga, Ljubljana: DZS.
31. Sluka, A. Jeffrey (2000) *Death Squad*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
32. Tomaševski, Katarina (1983) *Izazov terorizma*. Beograd: NIRO "Mladost".
33. Uekert, K. Brenda (1995) *Rivers of Blood*. London: Praeger Publishers.

Diplomske naloge:

Mate, Dragutin (1989) *Državni terorizem*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Članki:

1. Anžič Andrej (2002) Mednarodni terorizem – Varnostni izzivi in dileme. Teorija in praksa, letnik 39: 3.
2. Dolenc Gregor (2001) Al Kaida - globalizacija terorizma. Obramba, november, letnik 33.: 17.
3. Novak, Luka (2002) Ko zarjovejo Tamilski tigri. Obramba, junij, letnik 34.: 27, 28.
4. Novak, Luka (2002) Hezbolah, libanonski božji bojovníki. Obramba, april, letnik 34.: 28.
5. Rizman, Rudi (2004) Naši borci, njihovi teroristi. Delo, 11. 9.: 8, 9.

Internet:

1. McCauley, Clark (2001) The Sociology and Psychology of Terrorism: Who becomes Terrorist and why?
<http://lcweb.loc.gov/rr/frd/> (9.3.2005).
2. Štefančič, Marcel Jr. (2002) Ameriški talibani.
<http://mladina.si/tednik/200201/clanek/talibani/index.print.html-l2> (22.11.2005).
3. Pinjo, Enis (2003) Islamski terorizam.
http://www.mm.co.ba/sehara/zanimljivi_tekstovi/art123.html (2.12.2005).
4. Weisberg, Allison (2003) Islamic Jihad.
<http://www.frontpagemag.com/Articles/ReadArticle.asp?ID=7614> (9.2.2006).
5. Olson, Kyle B. (2000) Aum Shinrikyo: Once and Future Threat.
<http://www.cdc.gov/ncidod/EID/vol5no4/olson.htm> (9.2.2006).
6. Butz, Marty (1998) The Aum Shinrikyo; Profile – A Feature of the Watchman Expositor.
<http://www.watchman.org/profile/aumpro.htm> (9.2.2006).